

ÜLIÕPILASLEHT

SISU: Dr. E. Virányi: Kõrgema hariduskorralduse ajalooline areng Ungaris. / -ld K-: Meie ja ylikoolistuudium. / Nemo: Märkmeid vangla „kurjategija“ kohta. / E. Tennmann: Mille jähil õige oleme? / -H. U.-: Prof. dr. theol. Konrad Karl Grass †. / J. Muru: „Mina ja minu rühm“. / V. A.: Prožektor (Marginaaliaid hra J. Muru artiklile). / J. P.: „Toleedo juuditar, E. Grillparzeri ajalooline tragöödia. / -ld K.-: Reed Morn: Andekas parasiit. / Üliõpilasparlamendist. / J. P.: Aliise Jürna tantsuõhtu. / Akadeemilisi teateid. / karrikatuure.

EESTI KIRJANDUSE SELTSI KIRJASTUS

UUED RAAMATUD.

A. M. Tallgren: Euroopa muinasaeg . Mk. 450.— Mk. 500.—
Ch. Dickens: Olived Tvist 350.— „ 400.—
Th. Zielinski: Vana-kreeka kirjandus II „ 250.— „ 400.—
M. J. Eisen: Tõll ja ta sugu 150.— „ 300.—
Leonid Andrejev: Inimese elu 75.— „ 225.—

Esimene hind köitmata, teine köitesraamatutel.
Album M. J. Eiseni 70. sünnipäev. Mk. 400.— Mk. 450.—
John Galsworthy: Öunapuu 65.— „ 115.—
J. Turgenev: Aadlipesa. 150.— „ 200.—
V. Shakespeare: Venetsia kaupmees „ 100.— „ —.—

Raamatuid võib tellida otse Eesti Kirjanduse Seltsilt. Tellimisega raha ettesaamisel kannab Selts postikulud.

Astuge Eesti Kirjanduse Seltsi liikmeks!

Seltsi liikmed saavad hinnaalandust 20% köitmata ja 15% köitesraamatuilt. Liikmemaks 100 mk. a., eluaegne 2000 mk. ühekordselt.

Tellimisi võtab vastu ja teateid annab

Tartu, Riia tänav nr. 34. EESTI KIRJANDUSE SELTSI BÜROO. Telef. 6-01, avat. kell 9-15.

Moe- pudu- ja pesuäri VENNAD LEPP

Tartus, Kaubahoov nr. 2. -- Kõnetr. 4-81:

Alaliselt suur valik: värvilisi ja valgeid triiksärke, kraesid, manshette, kaelasidemeid, siidikaelashalle, trakse, kindaid, sukki, sokke, meester. ja naister. pesu, koetud vill. naister. jakke ja veste, laste ja spordikostüüme, pitse, pesatse ja kõiksuguseid hooaja moe-, pudu- ja pesukaupu.

Vihmavarje, jalutuskeppe. Villast lõnga rohkeis värves. D. M. C. ja C. B. käsitööniite. - Võimlemise- ja hommikkingi.

Botikuid ja kalosse. Igasugune korralik auruga **riietevoltimine.**

Hinnad võistluseta odavad. Müük suurel ja väikesel arvul.

Üliõpilastele 5—10 % hinnaalandust!

ROMAN GUTMANN KOMPVEKI- JA SHOKOLAADITÖÖSTUS

*

Vallikraavi t. 8 / Kõnetr. 500

Asut. 1905. a.

ÜLIÕPILASLEHT

EESTI ÜLIÕPILASKONNA HÄÄLEKANDJA

Kõrgema hariduskorralduse ajalooline areng Ungaris.

I. Õppeasutused kodumaal.

Kõrgem hariduskorraldus algab Ungaris ristiusu vastuvõtmisega (a. 1000 p. Kr.). Keskajal on eriti preestriseisus, kes kannab hoolt õpetamise eest. Mungakloostrite, piiskopi asukohtade, toomka-piitlite juures leidub koole mitut liiki. Koolid, millede n. n. septem artes liberales õpetatakse vastavad keskkooli astmele.

Ungari keskaja esimesel poolel (XI.—XIII. sajand) ülikooli (universitas, studium generale) Ungaris ei olnud. Veszprém'is oli ainult kõrgem õppeasutus (peeti kaua ülikooliks), kus septem artes liberales ja kirikuõigust õpetati. A. 1276 põles ta maha ühes suurema tolleaegse Ungari raamatukoguga. Pannonhalma benediktiin kloostri juures asutatud usuteaduse kool, (praegu filosoofiateaduskonnaga täiendatud), mis üle 900 a. vana on, tuleb kõige vanemaks kõrgemaks õppeasutuseks pidada Ungaris.

Keskaja teisel poolel astub endine nomaad ning (paganal) ungari rahvas europaseerumisteel edasi. Sellest aegjärgust on teada mitu ülikooli asutamiskatset (XIV—XV sajangul). Kuningas Ludvig (I) Suur asutab a. 1367. Pécs'i ülikooli, millele annab paavst Urban V kinnitustdiploomi (privileegiumi). Pécs'i ülikoolis oli lubatud õpetada kõiki teadusalasid, maha arvatud teoloogia. Teoloogia õpetamine oli keelatud järgmisel põhjusel: paavstid asusid Avignon'is ja katsusid prantsuse ülikooli, Sorbonne'i, huvisid kaitsta, kus nimelt teoloogia teaduskond kõige kuulsam oli. Pécs'i ülikoolil oli promoteerimise õigus, mis ometi ülikooli olulisem tunde-märk.

Esimene ungari ülikool tegutses pidevalt kuni a. 1526, kui Mohács'i lahingus (türklaste vastu) kadus üliõpilaskonna ja professorite enamus. A. 1543, Pécsi linna vallu-

tamisega türklaste poolt, lõppes selle ülikooli tegevus.

Kuningas Sigismund I (hiljem Saksa-Rooma riigi keisriks ka valitud) asutas Obuda (Vana-Buda) ülikooli a. 1389. Millal selle ülikooli tegevus lõppes, ei ole teada.

Kuningas Matthias I-se ülesandel asutab Esztergom'i peapiiskop Juhán Vitéz, a. 1465 Pozsony'is (praegu Bratislava, Čehoslovakias) Bologna ülikooli eeskujul kuulsa ülikooli, Academia Histropolitana (Ister=Donau), mille professorkonnas esineb ka keskaja tuntud tähtedeuurija Joannes de Monte Regio (Regiomontanus). Asutuse tegevus lõpeb pärast Matthiase surma (1490).

Matthias I. kavatses suurejoonelist ülikooli asutada Buda's kuninga lossi lähedal a. 1475. Kuid tehti ainult ehituste algatustöö. Keegi ungari kroonik nägi ligi 100 a. hiljemgi veel alusmüüre ja arvab nende järele, et ülikool oli

40.000 pealise kuulajaskonna jaoks planeeritud. See on muidugi liialdus.

U s u p u h a s t u s e a j a j ä r k t ä h e n d a b k a r e f o r m i õ p e t a m i s e a l a l . E e s k u j u k s v õ e t i m o d e r n i s e e r i t u d s a k s a k o o l i k o r r a l d u s , k u n a s e d a k e s k a j a l p i g e m i n i I t a a l i a n i n g P r a n t s u s m a a o m a d o l i d , m i s k a t o l i t s i s m i t õ t t u a r u s a a d a v . X V I . s a j a n d i l m u u t u b U n g a r i p r o t e s t a n t l i k u k s , v a s t a v a l t m u u t u b k a k o o l i k o r r a l d u s . K a s v a t u s m u u t u b ü l d s e i l m a l i k u m a k s , l a d i n a k e e l e e e s õ i g u s t e a s e m e l p a n n a k s e r õ h k u u n g a r i k e e l e j a r a h v u s l i k u i s e l o o m u p e a l e . E r i t i p a l j u t e e n e i d o n I d a - U n g a r i s , T r a n s s y l v a n i a ' s k u j u n e n u d r a h v u s l i k u n i n g p r o t e s t a n t l i k u v ü r s t i r i i g i v a l i t s e j a t e l s e l a l ¹⁾ . N e n d e p o o l t a s u t a t u d a l g - k e s k - n i n g k õ r g e m a t e s t k o o l i d e s t s u u r o s a o l i t e g e v a j a l o o k õ i k i d e t o r m i d e p e a l e v a a t a m a t a i l m a s õ j a l õ p u n i . S i i s l a n g e s s e e o s a R u m e e n i a a l l a j a p r a e g u o n n e n d e k o o l i d e o l e m a s o l u k r i i t i l i n e , t u l e v i k k ü s i t a v .

Protestantlaste poolt asutatud kõrgemad koolid — collegium'id — on Transsylvanias Gyulafehérvár (1630), Nagyenyed, Kolozsvár (XVI.—XVII. sajandil) ja Ungaris Sárospatak, Debrecen. Kuid katoliiklased on ka valvel. Transsylvanias katoliiklik vürst, tuntud poola kuningas Stefan Báthory (Vilno ülikooli asutaja) asutab Kolozsvár'is a. 1579 akadeemia, jesuiitide juhatusel, kus õpetati teoloogiat, filosoofiat, õigusteadust. See akadeemia suleti a. 1603 (protestantide voolu tugevnemise tõttu), kuid seati jälle a. 1693. A. 1774 ümberkorraldatud, koosneb ta õigus-

filosoofia ja kirurgia teaduskondadest. Kahjuks langeb ta järjekindlalt ning a. 1851 on ta lihtsalt gümnaasium. A. 1872 kutsuti ellu Ungari valitsuse poolt asutatud Franz-Joseph'i ülikoolina, mis ilmasõja lõpul rumeenlaste poolt ühe pataljoniga vallutati. Professorid ning üliõpilased põgenesid Budapesti. Praegu tegutseb see ülikool Ungaris, Szeged'i linnas.

Teatavasti kuulus XII sajandi lõpult Kroatsia „seltsiriigina“ Ungari „Stefani kroonu riikide“ sekka. Kroatsia pealinnas, Zagreb'is, asutati a. 1607 jesuiitide gümnaasium, mis kujunes ajajooksul akadeemiaks. A. 1874 kroati keelseks ülikooliks ümber muudetud, üheõigustati ta Ungari ja Austria ülikoolidega.

Vastureformatsiooni ajal — XVII sajandil — annavad jesuiidid uut hoogu koolikorraldusele. Nad ei organiseeri ainult eeskujulikke gümnaasiume, vaid mõtlevad ka ülikooli asutamise peale. Juba XVI sajandi lõpul kavatses türki valdamise tõttu Esztergom'ist Nagyszombat'i (praegu Trnava, Tšehhoslovakkia) asuma läinud Ungari katoliiklik peapiiskopp, Nikolaus Oláh seal ülikooli asutada. Kavatsuse teostajaks sai vastureformatsiooni aktiivsem edustaja, Ungari kardinal-peapiiskopp Peter Pázmány, asutades 12. mail a. 1635 Nagyszombat'i — praeguse Budapest'i — ülikooli. Kinnitusediploomi annab ülikoolile 8. oktoobril s. a. kuningas Ferdinand II ja õppetegevus algab juba 13. novembril, alguses filosoofia ja teoloogia teaduskondades, a. 1667 saadik ka õigusteaduskonnas. Ülikool oli jesuiitide käes, kuni teda Maria Theresia 17. Juulil 1769 „kuninglikuks ülikooliks“ (tähendab ilmalikuks) ei

tõstnud. A. 1770/71 avatakse arstiteaduskond. Ülikool paigutati ümber Buda'sse, kuningalossi, a. 1777 Maria Theresia poolt, kuna lõpuks Joosef II korraldusel ta Pest'i linnaossa paigutati, kus ta praegugi asub vanema ja kuulsama ungari ülikoolina. A. 1848 XIX seadus kuulutab välja, et Pest'i ülikool on õppimise ja õpetamise vabadusel põhjenev modern ungari ülikool (seni oli ladinakeelne) ja kuulub haridusministeeriumi võimupiirkonna alla, kuid ta on autonoomne. Frantz-Joosefi valitsuse surve-ajajärgul (1849—1867) olid püüded ülikooli autonoomiat tühistada, saksastada, kuid juba a. 1860. saab ta autonoomia tagasi ja on sellest saadik Ungari kõrgema hariduse ja teaduselu tugevam, tähtsam õppeasutus. Enne ilmasõda oli tal ligi 8000 üliõpilast. See andis just põhjust uute ülikoolide asutamiseks.

Vastureformatsiooni ajal on veel ühe ülikooli asutamisest teade: a. 1657. asutab Kassa ülikooli (nüüd Tšehhoslovakkias) piiskopp Benedikt Kisdy, kuid see ei arenenud nii õnnelikult kui Pázmány-ülikool. Nagu näeme, võitlevad XVI—XVII sajandil katoliiklased ja protestantlased tugevalt noorsoo kasvatamise alal, sest „kelle oma on noorus, selle oma on tulevik“ (Kant). Sellest kultuurvõitlusest kasvab, tugevneb õnneks ungari haridus. Protestantlased kutsuvad isegi välismaalasi õppejõudeks. Neist oli kuulsam suur tšehhi-määri pedagoog Amos Komenius, kes oli neli aastat tegev Sárospatak'i akadeemias. Protestantlastest õpib arvurikas üliõpilaskond välismaalgi, nii on arusaadav, et protestantism tähendab edumeelsust. Rahvuslikus vaimus tahab teostada kooli ja üldkultuur-reformi Gyu-

1) Pärast a. 1526 lagunes Ungari kolme ossa: Lääne ja põhja Ungari kuulus Ungari kuningriigina Habsburgide võimu alla; südariigis oli türki okkupatsioon (145 a.) ja Transsylvanias omas rahvusliku sõltumatuse (XVI.—XVII. s.).

lafehérvár'i kõrgemas koolis õppinud, Hollandi ülikoolides ennast täiendanud Transsylvania professor J u h a n A. C s e r i (1625—1659). Ta nõuab nimelt, et kõik teaduslad väljendatagu ungari keeles, loob ise selleks vastavat terminoloogiat, kirjutab — Descartes'i õpilasena — esimest korda filosoofiasisulise raamatu ungari keeles.

XVIII sajand on ladiniseerumise aeg. Professor Cseri kavatsused nagu kogu Ungari protestantism ja tema vaimuvoolud on katolitsismi tugevuse tõttu tagasi tõrjutud. Iseloomustav on ka, et XVIII sajandil tekivad katoliiklikkude piiskoppide asulinnadesteoloogia seminarid. Peale neid ja ülikooli ümberkorraldamist asutatakse õigusteaduste akadeemiad, nii a. 1740 E g e r'is arhipiiskoplik õigusteaduse lütseum, a. 1774 K o l o z s v á r'is õigusteaduse kõrgem kool, ja a. 1777 Maria Theresia korraldusel 4 kuninglikku akadeemiat: P o z s o n y, G y ö r, K a s s a, N a g y v á r a d, filosoofia ning õigusteaduste õppetoolidega. Neile liitus hiljem P é c s'i piiskopi õigusteaduste lütseum. Neist on praegu alles ainult E g e r'i akadeemia; teised sulatati ülikoolidesse, ehk jäid tükeldatud Ungari piiride taha.

Protestantlikkudel kirikutel on ka omad õigusteaduste akadeemikud sellest ajajärgust. Nii kalviinlastel: D e b r e c e n'is, K e c s k e m é t'is, M á r m a r o s s z i g e t'is (pärast ilmasõda Rumeenias, kuid akadeemia tuli H ó d m e z ö v á s á r h e l y'i) ja S á r o s p a t a k'is. Lutherlaste õigusteaduste akadeemia oli E p e r j e s'is (nüüd Čehhoslovakias), praegu M i s k o l c'is.

Õigusteaduste akadeemiad ei või teaduslikke aukraade anda ning eradotsentidele v e n i a l e g e n -

di't, selles lähevad nad lahku ülikoolide vastavastteaduskonnast. Praegu valitseb kalduvus need üldse kaotada, resp. ülikoolidesse sulatada.

XVIII sajandil valitseb Ungaris agar tegevus tehniliste ja eri (n. spetsiaal) kõrgemate õppeasutuste sisseseadmise alal. Nii asutas Maria Theresia a. 1763 k a e v a n d u s - a s j a d e akadeemia, millele lisati a. 1808 m e t s a a s j a n d u s e osakond, S e l m e c b á n y a's. Esimene oli üksikseisev asutus Euroopas omal ajal. Isegi prantsuse kuulsa E c o l e P o l y t e c h n i q u e'i asutamisel võeti teda eeskujuks. Čehhi okkupatsiooni tõttu läks see akadeemia S o p r o n'i linna. Ungari loomaarsti ülikool asutati a. 1782 Joosef II poolt. Algusel oli ta ülikooli arstiteaduskonna alla kuuluv, a. 1851 saadik on ta täiesti iseseisev, asub Budapestis.

Kõrgema tehnilise hariduse eest hoolitses a. 1782 Buda's asutatud inšener-instituut. A. 1832/36 Ungari riigikogu kavatses Polytechnikum'i asutada. A. 1846 ühendatakse inšener-instituut Joosef-tööstuskooliga, mis a. 1857 Joosef-Politechnikum'iks ümber muudeti.

Põllumajandus akadeemiatest tuleb nimetada esimene põllumajandusline kõrgem kool Euroopas a. 1797 krahv G e o r g F e s t e t i c h'i poolt Keszthely's asutatud G e o r g i k o n. Selle tegevus katkestati a. 1848/49 Ungari vabadusvõitluse tõttu, kuid a. 1865. saadik tegutseb riiklise õppeasutusena edasi. Muud põllumajandusliked akadeemiad on M a g y a r ó v á r'is a. 1818), D e b r e c e n'is a. 1868, K o l o z s v á r'is (a. 1869, praegu Rumeenias) K a s s a's (a. 1875, Čehho-Slovakkias). A i a n d u s e kõrgem kool asutati a. 1894, B u d a p e s t i s.

Kõrgema haridusega ungari ohvitseride ettevalmistamiseks asutati a. 1808 Budapestis akadeemilise loomuga L u d o v i c e u m, Napoleoni sõdade ajal (millest ungarlased osa võtma sunnitud olid).

Kunsti alal peab nimetama Ungari muusika akadeemiat (a. 1875), mille organisator, esimene juhtija kuulus F r a n t z L i s z t oli ja K u j u t a v a t e kunstide kõrgem kool (a. 1871. asutatud endise musterjoonistuse kooli ja joonistusõpetajate seminari järeltulija, a. 1908. saadik akadeemilisel astmel). Mõlemad asuvad Budapestis.

Prantsuse revolutsiooni ajal Pariisis asutatud kuulsa E c o l e N o r m a l e S u p é r i e u r e'i eeskujul on korraldatud Budapesti E ö t v ö s - C o l l e g i u m (a. 1895), paralleelselt ülikooliga, mille ülesanne on eeskujulikke keskkooli õpetajaid ning ülikooli professoreid ette valmistada.

P a e d o g o g i u m ja E l i s a b e t h'i kõrgem kool valmistavad ette n. n. kodanikkude koolide (keskkooli alamad astmed) õpetajaid, resp. õpetajannasid. Mõlemad Budapestis.

O r i e n t - A k a d e e m i a Budapestis oli enne sõda ellu kutsutud, et majanduselu ning konsulaarteennituse alal asjatundjaid harjutada. (Eriti silmas pidada Ungari majanduselu idapoolse siirduvaid huviseid.) A. 1920 asutati m a j a n d u s t e a d u s e ü l i k o o l, mis algusel Budapesti ülikooli juures teaduskonnana kavatsatud, viimasel ajal hakkas päris iseseisvaks ülikooliks arenema.

Peale Budapesti ülikooli oli enne sõda a. 1872 jälle ellu kutsutud ning täiendatud K o l o z s v á r'i ülikool, eriti sellepärast sümpaatline, et ta võimaldas mugavamalt

ja põhjalikumad studiumi, kui pealinna, Budapest'i ülikool, mis oli ülekoormatud kuulajaskonnaga. Sellepärast otsustati provintsi veel uusi ülikoolisid asutada. Valiti ülikoolilinnaks Debrecen, kus usupuhanstuse ajast saadik Kalviinikiriku akadeemiad (teoloogia, filosoofia, õigusteadus) õitsesid. A. 1912 lisati arstiteaduskond ja uus ülikool sai asutaja, tolleaegse Ungari peaministri krahv Stefan Tisza, Kalviini kiriku truu poja, nime. Teiseks ülikoolilinnaks valiti Pozsony, kus a. 1912 kuninganna Elisabeth'ilt nimeetatud ülikooliks täiendati endine Lutheri-kiriku teoloogia — ja õigusteaduse akadeemia.

XIX sajandil areneb välja Ungari kõrgem hariduskorraldus omas praeguses moodsas kujus. Kõrgemate teadusasutuste siht on üldteadusega käsikäes astudes tõsta ungari hariduslist tasapinda ja teadust Ungari vaimuga täita. Selles suhtes oli eriti tähtis 1843/44 a. Riigikogu määrus, mille põhjal ladina keele asemel võetakse ungari keel õppekeeleks. Eelmainitud koolid tegutsevad enamjagu kõik praegugi. Takistusi tõi ilmasõda ja tema kurvad tagajärjed Ungari kohta. Vanem Kolozsvári ülikool pidi vanast ungari Athena'st Szeged'i, uuem Pozsony'i ülikool Pécs'i ümber kolima, viimane keskaja piirkonna Ungari üli-

kooli traditsioone jätkates. Praegu on kokku 39 akadeemilise iseloomuga õppeasutust Ungaris.

Huvitav on märkida, et Budapesti ülikoolil on oma trükikoda, mis tegutseb a. 1577. saadik ja pühitseb just praegu oma 350. tegevusaasta juubelit. Ta ei ole ainult Ungari kultuurloos head nime väärinud; võib ütelda, et peaaegu kõikide Balkani rahvaste kirjandus on selles „officiana“s sündinud.

Tema tegevusest annab aru, kui teame, et igal aastal trükatakse poolteist miljoni raamatut ning viis miljoni kuukirja eksemplaari selles trükikojas.

Dr. phil. Elemér Virányi.

Meie ja ülikoolistudium.

Kuid kõik see on alles lähene-misstaadium oma kavatsetud päristööle — iseseisvale teaduseomasele orienteerumisele oma aine alakonnas. Aine on, ytleme, eesti ja yldine kirjandus. Eesti kirjandust kunstipärasena kirjandusena ja teadusliku suhtumise omandamiseks kirjandus-sesse on ainult kõige algelisemat ja liig õredat. Mõni ytleb, et yldse polevatki, aga eesti Tuglas — kirjanduse ekspert ja aukroonitud arvustaja — arvab omalt poolt, et meie kirjandus siiski kaunikirjandusena on kaasaegu võrdne yldisele euroopalise kaasaegsele kirjandusele. Kuid kes võtab oma pääle vastutuse selles, et ei tee Tuglas sama nalja iseenesega ja kogu meie kirjanduse asjatundlikkude hinnangutega, kui alles äsja tegi õnnetu Lembituga. Ymber vaadates ja mõnda meele tuletades näed, et midagi ikkagi nagu on,

aga juba yksi seegi sunnib ettevaatusele, et on seda meil alles paari-kolmekymne aasta eest alatud viljeldama ilukirjandusena. Ei või veenda ennast selles, et kahe- või kolmekymne aastaga saadakse kirjandus, mis võrduks neile kirjandustele, millede juured ulatuvad mõnekymnesse sajandisse. Tutvund pärast puudulikku keskkooli kirjanduslikku kasvatust sellega, millega eesti kirjanduse alal on uutelt asenditelt tutvuda, asud maailmakirjanduse juure. Romaani (prantsuse, itaalia, hispaania), germaani (saksa, inglise, skandinaavia), slaavi (vene, poola) ja oma soome hõimukirjandus. Tõlkeid eesti keeles ei ole, või kui on, siis kirjanduslikke vähe. Alles viimaseil aastail on neid tulnud kirjanduslikke, aga need on ainult keskkooli või rahvaraamatukogu tooteid. Seesuguseid too-

teid, mis ammu juba teistele minevik, raamaturiikli kaunistus. Ja mis pääasi — neid on ikkagi vähe. Et pääseda lähemale ilmakirjandusele, on vaja tunda kas euroopa kultuurkeeli vähemalt põhikeelte ulatuses (prantsuse, inglise, saksa, vene keeled), või hädakorral yhte neist täitsa põhjalikult, et siis selles keeles olevate ja tähtsamaist vastilmunud tooteist kohe tehtavate tõlgete järele tutvuda algupäranditega. Kahjuks tõlge, nii hästi, kui see tehaksegi nyydisaegu, on ikkagi ainult tõlge. Kuid võrkeelse ilukirjanduse maitsmiseks ja mõistmiseks on vaja tunda selle keele sygavamat, ainult aimatavat ja tundmuseomast olemust — sõnaväärtusi. Sõnadeffinitsoonidest, millede teadmisest jätkus teadusliku kirjanduse kasutamiseks, ei jatku kuidagi sisseelamiseks ilukirjan-

dusesse. Seepärast tõlgegi kõneleb harilikult hoopis teisiti kui algupärand. Eestikeelne tõlge aga kõneleb enamal jaol kordadel koguni täitsa muud kui originaal (näit. Faust I või Zarathustra tõlkekatsetused Grenzsteinil, jne.). Õnn sellele, kes on omandand mõne võõrkeele tegelikult ja elus (koolis seda ei õpita praegu kunagi ära). Läbi saab seegi, kes tunneb põhjalikult yhte kultuurkeelt. Kuid kes tuleb meie omapärase keskkooli keeletagavaraga kirjanduslikku seminari, saab sääl istuda semestritest semestriteni, ilma et ta midagi teha suudaks. Kuni lõpuks professor on sunnitud — ja see ei tule objektiivselt teadusala käsitamishuvist — kateedril alla astuma ning piirduma kodukyla kirjanduse statistikaga, markidekorjamisega teadusliku meetodiõpetuse asetaiteks, eelharjutusega harjutuse asemel. Keelelt ja meelet jääb maailma kirjandus kinni igayhele, kes arvab sellele lähe-

neda oma kodukyla keele, maitse ja mõistuse varadega. Soome kirjandusega saab ehk kerge mini hakkama. Keel on vähema vaevaga äraõpitav, sisustus meie lise. Kuid on siiski tööd, kuni pääsed lähemale. Hoopis ligi ehk mitte kunagi, sest sellegi keele ja hinge põhihelid jäävad mõistetavaks yksi soomlasele. Maailma kirjandusest kajastuvad erirahvaste erinevate kultuuride hinged aga on täitsa mõistmatud meie, kodukylalaste, kultuurihinge asendilt.

Lepid jällegi sellega, mis paratamatult olemas ja millega seepärast leppima pead. Mitte nõuda eneselt rohkem kui teha suudad. „Igayks elab kuis jaksab“! Asud nõutavate pro- ja pärisseminari kirjalikkude tööde „sooritamisele“. Isiklikult õnneks, aga objektiiv-teaduslikult võib-olla õnnetuseks, on need teha omas emakeeles. Siingi väike leidus: ei oska oma keskkooli kirjutamisoskustega mitte midagi päale hakata. Tead kui-

dagi viisi käänamisi ja pööramisi, paned mõnesse kohta — kuhu, ei tea kindlasti — komma, mõnesse kohta punkti või kiipsu, või mitu punkti, kui tundub, et lause nagu ei vasta tervele mõtteyksusele. Kuid kirjutamine olevat siiski eestkätt mõtlemine. Kus see ja teine õigekirjutusega: Shakespeare'ile ei olnud ykski õigekirjutuse norm nii pyha, et ta seda poleks rikund, aga seepärast on tema mõtted veel meilegi pyhad läbi sajandite. Väike kahtlus siiski nagu on, et kas Shakespeare mõtted seepärast pühad, et ta ortograafiat ei osand ja kas Caesar seepärast Gallia anastas, et ta nooremana tegi „lollusi“, s. t. võlgu, kui olla konkreetsem. Aga mõtted siiski on mõtted ka ortograafia puududes. Selle viimase parandab korrektor. Kuid mis pääasi — ei oska mõtelda. Ei oska aines piirduda, eristada, lahutada ja liita, osi tasakaalustada ja vastastikku toetavalt järjestada tervikuks paberil. Jälle

Märkmeid vangla „kurjategija“ kohta.

Fiat justitia,
pereat mundus.

Üliõpilaslehe nr. nr. 14 l. a. ja 1, 3 k. a. leidsid aset poleemilised mõtteavaldused valmivas kriminaal-koodeksis allesjätud surmanuhtluse kohta. Pooldades üldjoontes „Võhivõõra“ eitavat seisukohta, mis ka vaieluses peremeheks jäi, leidmata ühtki vastuväidet, peatuksime naabrusprobleemi — vangistuse man. Põhjustaks toda sama seadustiku ebaratsionaalselt karmid karistusemäärad: eluaegne ja kümnete aastate pikkune sunnitöö ning valitsev kord meie vanglais. Küsimuse olulikkus peaks tagama käesoleva avaldamise, kuna tahavad ju „Üliõpilaslehe“ veerud olla vabamaid ja rippumatuid Eestis.

* * *

Otse ägavad täistuubitud vangikongid virelevast inimeslihast, kõneldes

elust mõttetust, otstarbetust, kuid samal ajal küllalt piinarikkast veeteerimisest. Mehed ja naised enamasti kõige paremast elueast koltuvad, närtsivad varjusurnutena, kulutavad pikkade aastatega oma nooruse, matavad sapise meelekibedusega oma paremad tunded ja elumõtte külma vangla kerre. Vaatad seda kiratsevat, närbuvat elu, ja kui sa pole südametü, terasega soomustatud egoist, tekib sügavaim halletsemistunne ning hüüad: kus on inimsus? Kus on need, kes kõnelevad, et elame XX sajandil, elame demokraatlisemas vabariigis?

Et ei öeldut vastutuseta õhku rippuma jätta, siirduksime kahele põhiküsimusele: millisel on n. n. kuritegevuse¹⁾ põhjused ja millist kasvatavat mõju

1) Meeleldi ei tarvitaks sõna „kuritegu“ ja kurjategija“, kuna kurja mõiste väga relatiivne ja tema tarvitamine võib põhjustada asjata ülekohut, ent parema puudusel jään siiski selle manu.

osutab praegune vangla oma kasvandikele.

Postuleerides determinismi, võtame tõeks, et kuritegevus kui nähtus allub raudsele kausaalseadusele; mõõname seega, et keegi pole rippumatult apodiktilisest eelpõhjusest sattund teele saatuslikule. Juba professor Lombroso autentsed uurimused kinnitavad n. n. sündind kurjategijate võrdlemisi väikest protsenti (tugevasti alla 20%), kuid ühtlasi ka seda, et nende moralinsanity on determineeritud atavistilisest päritavuvest. Ergo: karistus tagajärjele hilineb siin ebaõigelt, kuna oleks pidand tabama juba kaugeid esivanemaid Ent nüüd peaks neid arstina kui võimalik, kuid mitte maksikult maksma kätte.

Suurimaks kuritegevuse põhjuseks osutub eraomandusega maksev ühiskondlik ja majanduslik kord. Seda vana tõsiasja kinnitavad uuesti meie ametlikud andmed 1. apr. k. a. kinnipeetavate vahialuste arvu ja liigi kohta. 3093 vahialusest on tervelt 1567 süüte-

tuleb meele see meie imeline töö-
kooliline keskkool, mis ei õpeta
nägema ja mõistma, mõtlema.
See annab ainult käsioskusi,
yksikasju deklinatsioonid, kon-
jugatsioonid, interpunktsiooni yk-
sikult tõsta ja kunagi ei vaevu
tõsta abstraktsiooniks juba loo-
mult nii kui nii loidu noort
inimest yldise ja tervikulise
nägemiseni, yksi abstraktes käsit-
luses võimalikkudeni synteesi-
deni. Puie tagant ei nähta
metsa ja arvatakse, et metsa pole
lapsel tunda vajagi. Eksib veel
ära. Mis lapsel vaja, selle leiab ise,
õpetajal pole tarvis muud kui
ainult jälgida saavutusi. Tekib
kahtlus, kas õpetaja tõepoolest
isegi vast ei oma ainult samu
saavutusi, mis lapski. Muidu tal
võiks tulla kiusatus mõelda, et
kool on ikkagi kool ja ainult
seepärast olemaski, et sääal saa-
vutetaks viie aastaga selle,
milleks elus kulub vast kymme
või koguni terve eluiga. Tähen-
dab — ikka vana tõde: kool
kooli, mitte elu pärast. Ja kee-
letunnid ortograafia, mitte kir-

jutamisoskuste omandamiseks.
Ainult et mitte mõelda, vaid
toimida, teha. Katsud kuidagi
organiseerida, mis õelda on, mis
meele tuleb ja maha kirjutada
siit-säält. Kui professor ei ole
muulane, siis veidi nagu punas-
tub, annab vahest märkugi ha-
ledast tõsiasiast, kuid annab yht-
lasi ka allkirja. Muulased aga
muulasele omasest yleole-
vast aukartusest ja delikaat-
susest noorte, roheliste eesti
teadusetärgmete vastu annavad
allkirja märkuseta sisustuse ja
esituse kohta.

Tegelikult on ju ülikooli juu-
res tegeliku eesti keele lektori
kursus. Kuid sääal, nagu kesk-
kooliski, tegeletakse õigekirjaga,
elementaarse ortograafiaga —
deklinatsiooniga, konjugatsioo-
niga, veidikene ka meie seni
peaaegu puutumata derivatsioo-
niga, veel natukene semantikaga
ja lõpuks algelise lause konst-
ruktsiooniga ning vahemärgis-
tusega. Tõelist kirjutamisoskust —
oskust näha ja mõista, mõistetud
ja läbielatud organiseerida ja tei-

sile mõistetavas ning sisseela-
tumiskohases esituses kirjasõna-
liselt täpselt avaldada — seda
hädavajalisemat kirjaoskust ei
õpeteta. Nähtavasti ei
olegi kirjaoskus sun-
duslik ei meie normaali-
yliõpilasele ega ylikooli
lõpetajale samuti. Jatkub
kõige primitiivsemast kuidagi-
viisi lugedaoskamisest ja loetu
ärakirjutamisest mingis omapä-
rases järjestuses ja sidetumas
sidususes. Või ollakse nii õpe-
tajate kui õppijate pool sel neit-
siliku ilmsyütuse astmel, et kes
kirjutada oskab, teeb seda õpe-
tamatagi, kes ei oska, seda ei
aita ei õpetus ega õppimine.
Siis saatuse ettemääratud piirid,
milledest inimene oma sureliku
arenemisvõimega yle ei pääse.
Tema nägemis- ja mõistmisos-
kuste ning mõtete organiseeri-
mise võime ulatus, sygavus ja
tihedus jäävad oskamatuse ja
mitte osata tahtmise, arenematuse
piiresse.

(Järg 222. leheküljel.)

gude pärast eraisikute varanduse vastu.
Seega 50,66% eksimustest eraoman-
duse vahekordades. Ent kui veel ar-
vestada seda, et ka tapmised, põleta-
mised, rasked haavamised j. m. on põh-
justatud enamasti otsekohe ehk kaud-
selt eraomanduse tülidest ehk selle hi-
mustamisest, tõuseb see protsent ko-
hati 80-ni. Järelikult, olev ühiskonna
kord, võttes seadusliku kaitse alla ühede
süsteemaatilise varguse, võõra tööjõu eks-
ploateerimise j. m. näol, saab seega just
ise teistele mandumise põhjuseks, kes
tööpuuduselt, näljalt, madalatelt palka-
delt jne. tõugatud puuhalu ehk leiva-
pätsi vargile, ehk jälle saagihimult
unustavad „seaduslikud piirid“. Siin
kohal jääb täiel määral maksma Proud-
honi tabav vormel: „La propriété c'est
le vol.“ Ühtlasi ilmneb kibe tõsiasi:
tahame vabaneda ebakultuurilisist vang-
laist, peame eestkätt eeldama eraoman-
dusliku dominandiga sotsiaalse korra
muutumist. Ent seni kui see püsib,

ja kasvatus äärmisi egoiste, metsikuima
omakasu kirega „mina“ jumal-
dajaid kultiveerib, säiluvad ka kurite-
gevuse põhjused.

Eks lase end sama korra ebakoha-
susest — ja ainult sellest seletada ka
suurem osa „valitsuse ja heakorra vastu
eksimusi (mille üldarv 1 apr. k. a. 283),
„sõjaväelisi süütegusid (66) ning tea-
tud mõttes ka poliitilised eksimused
(304).

Välja jättes viimsed, peatuksime lähe-
malt kuritegevuse psükoloogilise külje
juures, kuna vastasel korral võib üles
kerkida argumentum e contrario: miks
pole siis kõik väliselt ühesugustes tin-
gimustes elavad kodanikud siirdunud
kuritegevusele. Kindlasti esineb siin
tähtsa mõjurina indiviidi teadvusliste
elementide kvantitatiivne ja kvalita-
tiivne vahekord. On ju psükoloogiline
tõde, et tunne võib tahet ja ideede
assotsiatsioonide kas toetada ehk takis-
tada, võib kõlblistele tunnetele jõudu

anda, aga ka neile hoopis tee sulgeda,
soendades samal ajal vaid ühekülgselt
aju läbistand lubamatut ideed, isolee-
rides ja kontsentreerides ühel ja samal
ajal. Äärmise nähtena võiks siin
mainida n. n. affekt kuritegusid, kus
ägedaselt meeleliigutusest viha, armu-
kadeduse j. m. juhuseil minnakse ette-
mõtlematule sammule: tapmisele, haa-
vamisele, põletamisele jne., mida juba
järgmistel silmapilgel kaine mõistus
kindlalt hukka mõistab. Muidugi on noil
juhuseil teesillutajaks enamasti sünni-
pärane äkiline meel kui ka alkoholi
mõju.

Harilikumad on aga nähted, kus ei
tegutseta järsult ägeda meeleliigutuse,
ent aja jooksul paisuva affekti mõjul,
milline psüühiliselt lõpparengult siiski
analoogiline esimesele. Näiteks, tea-
tud inimene tahab hästi ja vääriliselt
elada, ent tööpuuduse ja valitseva elu-
kalliduse tõttu osutub see võimatuks;
rahulolematusest ja näljatundest aga

Mille jahil õige oleme?

Mida otsime? Mida ajame viimaks taga?

Muidugi ütleb igaüks, mida nimelt.

Mida teadlikum ta on, seda selgemini ta ütleb. Annab laitmatult ümmargused formelid, viimase selguseni viimistletud sihid ja põhi-vaated, lunastava dogma, universaalrohuna tarvitatava doktriini või rohusedeli.

Meil on maailm mõtlejaid inimesi igal alal. Need kõik teavad täpselt, mis meie rahule vaja. Ainuke häda, et seda liiga vähesed teavad. Avalikult ei kõnelda ega kirjutata, sest kas pole mõtet, ehk ei anna tagajärgi, ehk on vastuvaidleja veel targem.

Nii lepime seisukorraga. Nuri-seme küll väljarändajate pärast, kuulutame rahvasurma ette, ootame kõiksugu majanduslisi raskusi ja kitsikusi. Ja mõni trööstib Hegeli sõnaga: „kõik olev on arupärane, kõik arupärane on olev.“ Arvus-

tus on üleliigne. Inimene on olude vääriline, milliseis ta elab.

Mis jaoks meil vaja asfalti, kui oleme aastasadu sõitnud linnas munakivide otsas ja maal kaks voo-ri aastast poristel teedel? Mõni ei saagi sõita, vaid peab jala käima. Mis mõte on viljakust tõsta ja väljavedu suurendada, kui omaga võib pihust suhu läbi ajada? Filosoof, nimelt eeskujulik, võib ka tõrres varju leida vihma eest ja koera kombel jõest janu kustutada, ilma kallil pumba- ja filtervärgita. Tõsine küünik on ükskõikne kõrgema kultuuri tehniliste hiiglasaavutuste vastu. Kuid mis jaoks on vaja olla küüniline ehk üldse filosoof? Võib ka ilma selleta olla leplik ja vähenõudlik. Võib ju naerda kõige üle.

Eks ole viimaks naiivne unistada uuest maast ja uuest taevast — ükspuhas missugusest utopiast? Kui aga juba seda ilmsüüta lõbu taga ajada, siis on järjekindlaim

küüniklus ruumi annud lapsikule epikuurlusele, sellele palju sajatud koolile, mis läks kaitsma inimese primitiivsemat maitsemise õigust selles „kaduvas“ ilmas.

Küünik ei ole misjonär ega prohvet, ei fanaatik ega agitaator. Isiklikult on nii hää kui askeet, kes ei keela teisi elamast naudinguile, utopiaile, fantaasiale, rühmamisele, aktiivsusele.

Mis jaoks aktiivsuse joobumus ja teotsemise kihutustöö?

Kas resigneerival küünikul pole halvatud — eros?

Kas elurõõmsal epikuurlasel ei domineeri — liha?

Kas ühiskonna kombul pole — armetu kompromiss? — kadeduse dikteeritud keeluseadus? sajandite kultiveeritud „südametunnistus“, normeeritud traditsioon, vanaduse pühitsetud?

Need kõik satuvad ehk arvustuse alla, põevad kroonilist kriisi. Indiviiduum protesteerib nivellee-

areneb ekspansiivne affekt, mida kaastunne kannatajale perekonnale aina suurendab; kujutus vargusest või röövimisest saab ikka reaalsema otsuse kuju, sest affekt toetab seda ja takistab samal ajal mõtet teo tagajärgedest ning võimalikust karistusest. Ilmneb nagu teatud liik monomaaniat. Juba tuntud kriminalist prof. A. Feuerbach kinnitab omis uurimusi, et paljude kurjategijate mõistus pimestub tugevast affektist, rahulik mõtlemine nagu halvatab ning vaba tegevuse rakendamine tundub piiratuna. Teotsetakse otsekui purjusolekus, hullustuses, algul sageli teadmata, ettenägemata millega see lõpeb¹⁾. Fikseerib ju ka Dostojevskigi sellist psühholoogilist tõsiasi oma romaanis „Преступление и наказание“.

Kahtlemata mängib mõistuse mür-

gitajana ja affekti kuumendajana kaaspõhjusena mõjuvat osa ka alkohol. Alkoholintolerants, patoloogiline joo-olnud olek ja delirium tremens põhjustavad mõnede teadlaste arvates kuni 50% kõigist kuritogudest. Dr. A. Baer annab huvitava ülevaate joomarite läbi ehk joomise mõjul sündinud eksimusi-: mõrsukatöid 46%, surnukslõõmisi 63%, raskeid haavamisi 74% kergeid haavamisi 63%, valitsusele vastupanemisi 76%, maja raurikkumisi 54%, vägi-valda naisterahva vastu 60%, kuritegusiid maksva kombe vastu 77%. Sama nähet tõendab ka ameerika kriminaalstatistika, näidates vahialuste arvu tugevat langust peale keeluseaduse maksma hakkamise.

Nii siis pole tegemist vaba tahte kurjasti tarvitamisega, ent välisoludest ja individuaal-psühholoogilist iseäraldusist determineerit paratamatusega. Arvame sellele veel manu valitseva ajavaimu sanktsiooni ristiusu moraali pank-

rotina, mis jätnud rahva kõlblusse umbusurikka tühja kolia, ja harjumusega venda tappa, rüüstada, mis sõjas olnud rahade ja ristidega tasutav ja kiikiituse asi, jõuame diagnoosini isikult ja tingimuselt kuriteole, ent mitte vastupidi kuriteolt paragraafi sillal isikule. Ent meie senine ja vist ka tulevane kohtupidamine tahab alata just vale otsast: võetakse tegu, otsitakse talle mõõdupuuks vastav paragraaf ja see juba karistab kord kindlaks määratud, kivinend normidega, küsimata iga üksiku juhuse lugematuid eripõhjusti, küllalt tähelepanuväärilisi ja tegu kergendavaid. Pole siis imestada, kui sagedevad juhud, kus teatud süüteo eest alamas kohtuinstantsis mõistetakse näit. 10 aastat, ent appellatsiooni ehk kassatsiooni rahuldudes muudetakse paragraaf ja sama süütegu karistatakse nüüd vaid mõne kuuga. Ja see kõik sünnib ainult paragraafide mängust. Tollepärast ei garanteeri selline kohtu-

1) Prof. Feuerbach „Aktenmäßige Darstellung merkwürdiger Verbrechen“.

riva võimu ja eestkostmise vastu vabaduse ja õiguse nimel.

Kuid seda õigust ei saa kuidagi väljendada ilma õigustamata äärmist anarhiat. Kaoks igasugune kuritegevus. Ja see on — võimata, kuigi soovitav. Kus ei ole käsku, seal ei ole üleastumist. Käsu kaotamine ei kaota kurja. Anarhia ei kindlusta paradiislikku õnne ega üksiku rahu. Isegi individuaalset saab ainult elada temale vastase ja vastiku seaduse kaitse all.

Naeruväärt seisukord!

Võitleme puhta moraalse võimu eest, aga saame seda ainult füüsilise võimu varju all.

Nii on see riigis, kirikus, äris, kunstis, teaduses. Igalpool on tegemist avaliku patendiga, kraadiga, autoriteediga, astmete redeliga, normide rägastikuga. Ja sugugi mitte kokkukõneldud sotsiaalse teadvuse väljendusega. Üks imeplik nägemata võim valvab, et „puud ei kasvaks taevasse.“

Ametnik tunnistas enda alandlikult — täidesaatvaks elundiks — õigemini eluta tööriistaks, pimedaks vahendiks, seaduse täitjaks

tähe järele, mille mõtte kallal tema ei juurdle.

Vaheaegadel elatakse „eraelu.“

Eluõhtul minnakse — erusse.

Seni oldakse riigi, äri või muu -aparaat.

Kuhu jääb — inimene?

Riik, äri, kaitsevägi, kirik — kõik tarvitavad — ühel viisil sõnakuulelikke käsutäitjaid orje! Muidu läheb rikki — ühiskondline mehhanism — see kõrgeim pühadus, see — tabun, mis hoiab ühiskonda kadumise eest. Siin on ühtlane korporatsioonide, erakondade, voolude, koolide, fanaatikute, jesuiitide mõtte- ja tundeviis. Riiklus, rahvuslus, karskus ei või ka teisiti. Norm ja vorm on kaitseinglid.

Vorm, seadus, kirjatäht määravad elukorra. Aga kes määrab neid?

Oh vana Aristoteles! Kui Sa hauast üles tõuseksid! Oh jumalik Plaato, kui Sina näeks, mis on saanud Sinu ideest!

Sinu idee ja Sinu rabeleva õpilase „vorm“, causa formalis, entelehheia — millised loovad jõud,

kes suutsid kaootilisele materiale anda kosmose kuju, kes olid tõepoolest olemas ise, sisu, mille väärtus tarvitas ainet kui toorest ollust, ilma temale allumata!

Kas vajame uut renessanssi? Uut lunastust, uut Lunastajat Kreekast Naatsareti asemel?

Kas meie terve hingeelu pole muutunud materialistlikuks? Kas idealismi pankrott on õigustatud või õigustamata?

Kas ükskõiksus politikas pole laiskus ja hoolimatus? Kas rahvamajandus on õieti volitatud ja õnnelikult valitud kätes? Kas kunstis ei ole palju saamatust ja vaimuvaesust? ning teaduses liig palju sissesõidetud roopaid, mis tunnustatud puutumatu pühaks?

Aga mida Sa, hing, siis õieti tahad?

Kas ainult vaielda ja vastu rääkida?

Või oled ka üks rahutu fanaatik?

Miks vaevab Sind halastamata Saatus, millega Schiller'i ja Kreeka jumalad võitlevad tagajärjetult? Või tahad olla üle noist? Seda jõledust?

pidamise viis ka süütute süüdlasiks mõistmise võimatust.

Fikseerides vanglasse sattumise põhjustena päritud kalduvusi, kaasaegset ühiskonda ja ajavaimu, individuaal-psühholoogilisi erinevusi ja alkoholi ekstravagantsust, siirduksime teisele põhiküsimusele: kuidas mõjub vangla oma kodanikele ja kuidas ta võiks ning peaks mõjuma, kui talle üldse jätta eluõigust. Kõigepäält: vangistus normatiivselt olult peaks piirduma vaid lühiajalise, kuid kõikkülge parandamisega, kasvatusena, ent mitte kunagi kümneid aastaid vältava meeletu kättemaksuna ja mõttetult isoleerimisega. Sellist vangla kasvatusprintsipi eelstab teoreetiliselt juba osa vabameelsemaid õigusteadlasi, ja isegi üleilmeline vanglate tegelaste kongress tunnistas 1925. a. augustis selle põhimõtte üldjoontes omaks. Asi, mis meil aga senini terra incognita'ks, kuigi tehakse umbmääraseid sõnu mingist kasvata-

vast karistusest, mõistes tolle all vist kasvatust, mis seisab monopoliselt karistuses. Sellega oleme aga sama kaugel kui pedagoog, kes arvab, et lapse peksmine ja piinamine ongi tema kasvatus, ega taipa, et just seega sisendab kasvandikku leppimatut viha ja põlgust enda kui ka ümbruskonna vastu. Väär oleks küll arvata, et vangistus meeldivaks muutub ilma piinata, kuna vabaduse kaotus on juba küllaldaselt suur karistus. Ent meil järgneb vabaduse kaotusele veel kehaline ja vaimuline piin. Kuigi peksmine üldkaristusabinõuna keelatud, tarvitatakse seda „teatud juhuseil.“ Mitte vähem ebakultuurilise tunded karistus pimedate kartsaga, söögiks: vesi ja leib, mille seaduslik¹⁾ vältus maksimaalselt 1 kuu. Võib ette kujutada, millisel mõjub kuude-

pikkune pimedas tibatillukeses ruumis üksiolek, kus ei puudu ka niiskus ja insektid. Kaudset kehalist piina tähendab sama monotonne ja alaväärtuslik toitmine, mis pikema aja istudes toob igale haigused, nagu gastriit, aneemia, psyrosis jne. Ei luba juba 30 margaline vangi päevaraha toitlusel elementaarsematki nõuda, pealegi kui tollest veel maha arvata riided, pesu, arsti-rohtude j. m. kulud. „See summa on isegi tunduvalt odavam teiste välisriikide vastavast summast“ — nii kinnitas käesoleva aasta kevadel isegi kohtuministri abi ajakirjanikele. Arvame eelpool toodule veel manu ebakohaselt täiskiilunud niisked ja õhuvaesed kongid, enamasti poolpimedad, milles tuleb lahkumata veeta üksteise järgi pikki aastaid, on selge, miks nii suur protsent vange põeb bronhiiti, rheumat, tuberkuloosi, mitmesuguseid silmahaigusi j. m.

Kokkuvõetult tähendab meie vangla

1) Vangistuse seadus 1926 § 397 p. 2.

Sina tahad võidelda Ülesaamatuga?

Kas olla demokraatlikum kui demokraatia?

Eks Sa ei tea, et tark Plaato ei keelanud hulka jäämast hulgaks, orjade hulgaks, et äravalitud võiksid elada headuse, tõe ja ilu õndsale vaatlusele?

Eks Sa ei tunne Naatsareti mehe pessimistlik-sarkastilist sõna: „Palju on kutsutud, pisut valitud?“

Või arvad, et see on Kreeka import?

Sa tahad päästa isehakanud invaliide?

Sa tahad madalale anda autori-teedi väärtust?

Unistaja! Meeletu!

Missuguse meetodiga tuled Sa?

Ma tulen vaimuökonomia nimel, mis on igasuguse õige kultuuri eeldus ja vili ühtlasi, nagu idee on seemnes ja puus, õies ja viljas.

Ma ütlen: meie kultuur ei ole kultuur, on paljas tehnika, mis tapab inimese.

Ei saa kade olla neile, kes elavad lahedasti ilma vaimuta. Ei

näe ülesannet — ehitada heledat koda noile, kes ei igatse valgust.

Tehnikas näen ainult pimedat orja, karu, kes kiviga ajab kärbest uneleva kaitsealuse silmnäolt.

Ärgem andkem eluta orjale kuninga õigust!

Ärgem orjakem pimedalt seadusi, mis on inimese vaenlased!

Leidkem üles inimese seadus, mis on tema kohane ja vääri-line!

Ärgem ülistagem martüüriumi kui tõukejõudu!

Ärkem uppugem elurõõmusse ilma mõistusest!

Ärgem tehkem kompromisse!

Ärgem ajagem taga väiklast omapärasust, et selle nimel uuesti nivelleeruda!

Ärgem ehitagem hooneid ega lootusi vaenlase nõrkusele!

Ärgem kuulutagem kokkuhoidmist ega aktiivset kaubabilanssi, kui sellega toidate võõraid, et ise nälgida!

Aatom mõistab reageerida ilma käskimata, ei jää kunagi kitsikusse. Iga reaktsiooni peale on ta eksimatult valmis, mida loodus nõuab.

Oh kui saamatu on inimese vaim!

Kus on tema reageerimise oskus?

Kus on tema vabadus või faatum?

Kus on tema immanentne seadus, individuaalne-objektiivne reageerimise käsk, tema causa formalis, finalis ja efficiens?

Iga aatom olevat indiviid ja reageerib objektiivselt.

Inimesele on antud neid ümber korraldada, loodust võita looduse tundmisega, loodust teenima panna looduse enese seadustega.

Kes inimestega teeb sedasama, on pädagoog või — demagoog, selle järele, kas loob sünteesi immanentse loova seadusega või teeb kompromissi teise kasutamiseks.

Ei ole universaalset rohtu, sest iga organism on individuaalne. Kuidas saab siis seadus olla universaalne? Seadus provotseerib ise enda rikkumisele nii indiviidi kui sotsiaalse hügieeni pärast. Miks peavad terved käima karguga või plaastriga? Miks peavad vabatahtlikud invaliidid põhi-seaduse sihti määrama? Miks on

parandus vahialusele vaid kehalist piina ja tervistlik mahakäimist, ent ammugi ka vaimlist degenererumist, maandumist.

Mis puutub eriti viimsesse, siis põhjustavad vali kord, ebaratsionaalsed karistused ja alaline isiku alandus ühede man orjaliku roomamise, enesetunde ja isikuväärtuse nivelleerumise ning iseloomutu prostituudi müüdavuse kaasvange äraandmise näol, teistel ise-seisvamatel põhjendatud viha ja sallimatuse vaenulikkule administratsioonile. Kõigele sellele lisandub järjekindel ülemuse petmine, kui möödapääsematus keelude rägastikus, kuid mis samal ajal rikub iseloomu, kasvatab salalikkust ja süvendab õigustatult ametnikke ja seaduste petmise tahet, mille negatiivsus salgamatu.

Kõlblise ja psüükilise parandamise teeb juba see võimatuks, et vahialused paigutatakse ühte kongi vahet tegemata, kas juhuslik esimest korda eksija või

korduvalt karistatu, siifilise, tuberkuloosi põdeja või kehaliselt terve. Ratsionaalne oleks aga isikukohane parandus, arvestades erimeetodiga igal eri juhul: tahtenõrkusel, affekti ohjeldamatusel, alkoholismil jne., seal juures silmas pidades ühtlasi vangi tervislikku seisukorda, individuaalseid kaldumisi ja tõbe suhtumist. Ent meil visatakse inimene kongi kordagi küsimata tema enesetunnet, hoopis uurimata tema isikut. Pole siis imestada, et vangla vaimliselt rohkem kui negatiivselt mõjub. Juba pikad tegevuseta aastad ühes ja samas kongis, monotoonses ja surmani üksluses, jätavad tundeala täiesti sööti ehk isegi halvemal juhul annavad sünget toitu affektile. Domineerivad tappev ükskõiksus ja hüpohondriiline raskemeelsus. Ja juba tahtunde korrelatsioon kõneleb esimese depressiivsest deformatsioonist. Päälegi ei paku parasiitlik mittemidagi tegemine üldse vastavat võimalust tahte

pingutamiseks, rääkimata selle kasvatuses. Vastupidi — sigitab atseedia (animi remissio, mentis enervatio) kahtleva meeoleoluse ja rammetu sünkuse, mis halvab täielikult tahtejõu kontsentratsioonini. Siit on veel väikene samm abuuliani, kus ei jõuta üldse refleksioonist, mõtiskelust kaugemale, isegi kõige lihtsama mehaanilise tegevuse man ollakse otsusvõimetu. Vabaneb nüüd selline kasvatus osanik, pole enam selja taga sundijat „autori-teeti“ vangivalvuri näol, kes seni tahet dirigeeris, ja tõugatuna seltskonnast, tööd ja teenistust leidmata, näljast ja külmast aetud, jätab tahte affekti juh-tida . . . ning nii valmivad kurikuulsad retsidivistid. Vangla just ise on muutunud elukutseliste kurjategijate akadeemiaks ja seda enam, et vältaval ühiselul vanemad ja elamusrikkamad kaasvangid edasi annavad suurima furooriga omi elukogemusi, nii teatud mõttes vastamisi üksteist täien-

materialism diplomaatide, rahvamajanduslaste ja kindralite põhi-orientatsioon? Miks muutub kodanik riigis sipelga pesa mõttetuks ehitajaks? Miks on nõrkus otsustaja ja kohtumõistja tugevaile? Miks nõutakse ennem üldist vaesust kui kõikide jõukust?

Miks valitseb igal pool dogma?

Miks vannuvad teised isiku peale?

Dogma hävitab isiku. Isikautoriteet teeb teised alaealisteks. Kas dogmatism, või despotism?

Kas on väljapääsu?

Doktriini maagia on üldine usutunnistus, igivana pärandus. On vägev, sest põlvneeb pagana usust.

Kreeka vaim vabastas filosoofi.

Ristiusk tegi nõrga tugevaks uue usuga.

Agaa hellenism andis ristiusule formaalselt fikseeritud kuju mitte enam Plaato ega Kristuse mõttes.

Uuestsünd, inimsünd sai gnostiliseks, teadmise ilmutuse tunnistuseks.

Siin seisame praegu.

Gnostitsism tegi meist variseerid.

Usuline keeluseadus on eht

paganline tabun — noli me tangere, mitte mimoosi leheke, mis sureb ise puutumise all, vaid nõges, mis end paremine kaitseb kui õrnad lilled, mille ilu ülistab mäejutus.

Meid trööstitakse arenematusoga, pika orjusega? See troost on edasilükkamine, hooletus.

Kõik on valmis, taevariik on ligi. Astuge aga sisse! Ilma vabandusteta!

Tulge kuninga poja pulmapidule! Laud on kaetud.

Sügav ja õige on evangeelium.

Puhtam mõtteteadus sobib temaga ütlemata hästi.

A priori ja a posteriori on ainult teoreetiliselt lahutatavad.

Ei saa eksperimenteerida ilma eeldusteta.

Empirism on võimata ilma immanentsuseta.

Immanentne on individuaalne seadus, ja siiski objektiivselt üldmaksev, nägijale ligi ja käes, pimedal — transsendentne, kättesaamatult kauge.

Kristlik metafüüsika ei vii ruumiliselt pilve taha ega tuhandete

põlvete tuleviku õndsusele. Meie ei ela mitte kõige viimase generatsiooni ülitehnilisele kiirusele ja kulla valmistuse saladusele igast elemendist.

Meie elame sellele seadusele, mis moodustab meie olemuse — individuaalselt-objektiivselt, hoolimata kõigist takistustest.

Materialism on sadistiline enese kohitsemine, tagurpidine askees.

Idealism on elu ümberpaigutamine abstraheeritud ruumi — veretu ämblikuvõrk, mannetu masohism.

Tõsine elu on nimeta, nagu too, sõna, mis siiski sai lihaks, ise, mitte ei tulnud võõra liha sisse.

Tõsine elu ei ole unenägu ega joovastus, küll nägemus, reaalsem kui ükski utopia.

Tõsine elu on sublimeeritud eros, olgu Plaato või Pauluse oma.

Kuidas peaks selle elu tuum võõraks jääma „jooksvale“ elule?

Mis ime siis, kui avalik elu oma suurpolitikaga, suurmajandusega ja kõige muu väga olulisega pole muud kui traadivõrgust tõmmatud nukkudemäng, marionettide näite-

dades ja koolitades. Sellist hinnangut vangla kohta on sunnitud andma ka meie n. n. „hooldajad“: ... „vangid — mitte leides kultuurilist ja meeltparandavat ajaviidet — õpivad teineteiselt vaid halbu kombeid ja tulevad ükskord vangimajast välja halvematena inimesena ja osavamatena kurjategijatena kui vangimajja minnes; tuleb ka sedagi ette, et juhuslikult korda saadetud kuriteo eest vangi heidetud, kuid muidu korralik inimene alles vangimajas teiste poolt ära rikutakse ja kurjategijaks muutub“¹⁾.

Muidugi ei jõua nood eraselt alusel hooldajad oma kristlikkude võttega sõnust kaugemale, pealegi kus vangidel nende vastu teatud umbusk. Tahetakse siin ratsionaalsemale pinnale asuda, peaks algatus ja teostus riigi enda poolt tulema. Tema korralduselt

1) „Tallinna ja Harjumaa vangidehooldamise Selts“ 1925, lhk. 5.

ootaksime vastseid sisseseadeid, vahendeid, ent ka vastava eriharidusega ametnikke seniste harimata formalistide asemele, kes poleks enam nii võhikud kasvatuses, hingeteaduses j. m. hädatarvilikus. On ju otse kuulmata ekstravagantsus, mida ilmutab „Vangistusseaduse“ § 395 p. 2, mille järele vahialuse ühe karistamisabinõuna võetakse talt lugemisiõigus kuuks ajaks! Ja ometi on selletagi huvi kultuurikandjale raamatule küllalt lõtv ja leige. Kas teatakse, mis siin tehakse? Ja ka ajakirjanduse lugemise ja kirjavahetuse kitsendused — milliste sihtide taotlemiseks, ega ometi kultuuriliste!

Kõlblise tasapinna tõstmisest kõneleb Vangistusseadus ainult § 231 ja sealgi vaid keelates tubakat, viina, riidu j. m. Ei sõnakestki meelelahutusest, jaatavaist kasvatusnormest. Mis puutub aga tõhe endasse, jätkub sellest vaid osale lühema-aja-istujaile.

Kuid tuleks sisendada just armastust töö vastu, seda võimaldada eestkätt pikema-aja-istujaile meelelahutuseks kui ka individuaalsetele kalduvustele ja võimetele vastavaks profession-õppimiseks — et oleks vabanedes amet.

Kui kaugele välismaa meist selles asjas ette jõudnud, näitab isegi Belgia antropoloogiline V. parandussüsteem. Kõigepealt seatakse seal põhjalikel uurimustel kokku vahiallavõetu moraalse ja füüsilise isiku kirjeldus. Uurimist toimetavad vastava eriharidusega psühkoloog ja spetsialist meedik — antropoloogilise laboratooriumi juhataja, võttes tähelepanu alla tervise, perekondlis-pärivuslikud omadused, vaimlise ja sotsiaalse seisukorra. Vastavalt neile resultaatele jagatakse vangid eriliikidesse ja määratakse ka erikäsitusviisid. Tiisikushaiged sanatooriumvanglasse, suguhaiged ise koonduslaagri, parandamatud isoleeritakse täielikult, krooniliste haiguste põdejad ja

lava? Ja viimaks on äärmiselt kompromiteeriv olla näitlejaks sel-
lel laval, mida nii tõsiselt võetakse
kui viimast pühadust.

Mis ime, kui tuimus kasvab?

Hakkame imestama „tuimade“
instinkti tabavust ja nende loidust
pidama tervenemise tunnuseks.
Sinna kogub ja koondub latentne
jõu tagavara. See ainult ootab

elektripinget, et akkumulaator käi-
ma saaks.

See on meie optimismi põhi.

E. Tennmann.

Prof. dr. theol. Konrad Karl Grass †.

In memoriam.

25. novembril kell 4 hommiku
suikus surmale dr. theol. Kon-
rad Karl Grass, Uue-Testamendi
teaduse korraline professor.

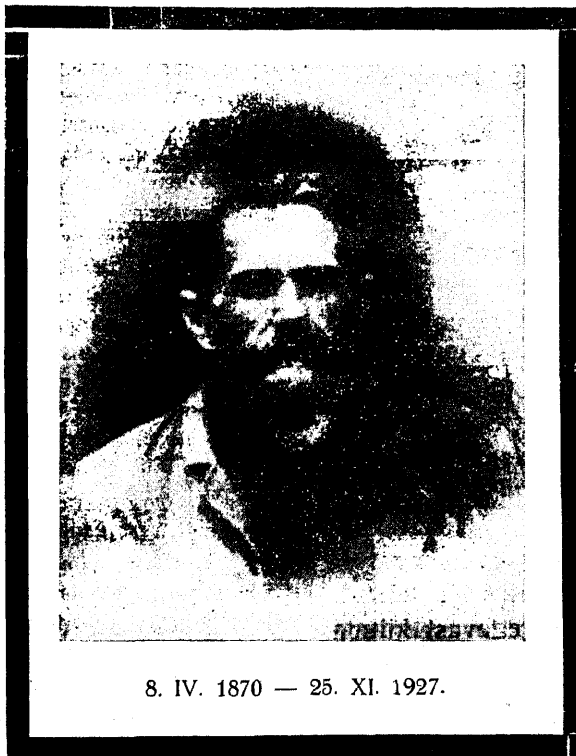
Ehk küll aimata võis ta elu-
aastate peatset lõppu, oli siiski
ootamatu ta surm. Su-
vel tervislikel põhjuseil
Tshehho-Slovakias ol-
nud, asus ta semestri
alul tööle priskemana
kui eelaastail. Alles
semestri lõpul tabas te-
da gripp, ja raske oli
uskuda mõne päeva pä-
rast veel hiljuti teadus-
jüngritele teed ja sihti
näidanud teadusmehe
manalasse varisemist
töövõimelistes aastais.

Prof. dr. K. K. Grass
oli teadusemees sõna
tõsisemas mõttes. Sün-
dinud 8. aprillil 1870. a.
Kuramaal õpetaja po-
jana, astus a. 1888.
Tartu Ülikooli usutea-
duskonda, mille lõpetas
5 aastaga, saades au-
hinnatööde eest kaks
kõrgemat auhinda.

Täiendas omi tead-
misi Erlangenis ja Leipzigit ja
omandas selle järele Tartus a.
1895 usuteaduse magistri kraadi.
1914. a. 10. jaan. valiti ta
Halle Wittenbergi ülikooli usu-
teaduse doktori ja 19.
mail samal aastal promoveeriti

Tartu Ülikooli usuteaduse dok-
toriks.

Vahepeal olude sunnil üli-
koolitööst lahkunud, asus ta
Eesti Vabariigi päevil uuesti
teenistusse 8. veebr. 1924. a.

8. IV. 1870 — 25. XI. 1927.

pärast prof. A. Strömbergi surma
läbi vakantseks jäänud Uue-
Testamendi teaduse õppetoolile.
Kandideerimise korral esitas
prof. K. K. Grass 12 suuremat
trükitööd ja 3 tööd käsikirjas,
nii Uue-Testamendi, süstemaati-

lise kui ka ajaloolise usutea-
duse alalt. Ta peateos, millega
omandas enesele kuulsuse igal-
pool välismaal, on tema suu-
teos «Vene sektid», millise kir-
jutus kestva uurimise puhul
Vene raamatukogudes
ning laialiste reiseid
tõttu Vene usulahkude
asupaikades korjatud
laialdasest materjalist.

Tema 4 toalisest elu-
korterist oli $\frac{3}{4}$ raamatu-
kogu ruumiks, kus lei-
dus nii palju kapitaalsetid
ja põhjanevaid teo-
seid.

Oma töös oli ta alat
anduvusega ja tõsiduse-
ga. Esimesil üliõpilas-
aastail tundusid ta loen-
gud rasketena, igava-
tena, mille tagajärjel
eemale jäid mõnedki
auditooriumist. Ent sü-
venenud tema ettekan-
desse ja põhjendusesse
võis leida sealt korra-
likku ja sügavteadus-
likku käsitlust, mis kaa-
sa kiskus tahtmata.

Kurbusega peatume
meie ta õpilased, kalmukünkali
et kaasa võtta täpsust ja tõsidust
tööks, et anda tunnistust tänu-
meelest lugupeetud õpetajale.

Olgu kerge see maa, millel,
töötasid nii hoolsalt.

— H. U. —

„Mina ja minu rühm!“¹

*Avaldame endise välis-
toimkonna juhataja ksv. J. Muru
kirjutise vaba sõna põhimõtte
pärast. Välja on jäetud ainult
mõned, hoopis mitte vaidlusaluse
teemi kohta, vaid ad hominem
käivad, keelepeksmist või laba-
selt-ebasüüdsaid väljendusi si-
saldavad read, mille avaldamist
ei peeta võimalikuks „Üliõpilas-
lehe“ senise nivoo nimel.*

Kaasvõitlejad ja organi- satsioonid!

saatke „Üliõpilaslehele“ üliõpilasellu
puutuvaid pildistusi (iseloomulikke
ülesvõtteid, interjööre) ja jooniseid
(karikatuure).

Üliõpilaslehes № 10, 1927. a. võtab vaevaks
ksv! Vilmar Adams oma artiklis „Caveant consu-
les...!“ meie üliõpilaskonna välis-
toimkonna tegevust arvustada. Väga ilus² mõte. On soovitatav, et
üliõpilased mõtteid avaldavad ja soove kuuldavale
toovad, millises suunas nad mingit üliõpilaskonna
organi tegutsemas tahavad näha. Siis oleks ka
üksikutel tegelastel kergem üldsuse huvides
talitada.

Sääljures peab minu arvates täiesti era-
pooletult ja asjalikult³ kõnelema, mitte aga nii
nagu V. A. seekord seda sihilikult⁴ on teinud.

Ei taha ka välis-
toimkonna tegevust kiitma
hakata, kuid ei saa kõike hääks kiita ja õige-
kunnistada, mis V. A. sääli kirjutab.

Et asjatuid väielusi ära hoida, toon ette
fakte,⁵ et kõigil selge oleks kuivõrd sihilik
V. A. on.

V. A. räägib „välispoliitikast“ tudengkonnas
ja võtab teda nähtavasti tõesti poliitikana ja
unustab sääljures hoopis ära (ma ei tea küll,
kas ta kunagi on teadnud) missugused aated
CIE-d kannavad. Sääli pole mitte koht polii-
tika⁶ ajamiseks, vaid sõbralikuks koostööks, üks-
teise mõistmiseks ja aitamiseks. CIE-s on alati

Prožektor.

(Marginaaliaid hra J. Muru artiklile.)

V. A.

1. Ikka sama võte, uus asitõendus ikka samale mõtte-
laadile. Ollakse niivõrt mittepõhimõttelik, et ei suudeta
oletada põhimõttelist suhtumist teisteski. Kirjutin viimaste
aastate kogemuste põhjal artikli meie üliõpilaskonna „välis-
poliitikast“. Artikli fikseeringud olid paiguti minuliselt ter-
avad, ent argumenteerisin ikka ainult ad rem. Teadsin, et
on teistsuguseid arusaamisi me välisalgatustest ja sellepärast
ootasin vastust. See saabuski isikult, kes üle poole aasta
seisnud välis-
toimkonna eesotsas ja kellel sellepärast peaks
eiduma, mis öelda. Kuid milline pettumus! Ta ei kirjuta
minu poolt üles tõstet küsimusist, vaid... minust, mu rüh-
mast ja minu pahast iseloomust! Nüüd siis vist peaksin
kirjutama omalt poolt artikli — temast! Siis saabuski
„mõttevahetus“. Minul ei ole aga ei aega ega harjumust
tegeleda isikutega, kes näevad ainult nende „mina“ haavata-
tahtmist asju, seiku käsitavais artikleis, mis kirjutatud üldsusest
(k. k. tudengkonnast) üldsusele (tudengkonnale). Päälegi
leidsin vastusartikli sirvides, et igalpool, kus on katsutud
lüüa naela pihta, on selleks vasarana tarvitatud vana kalossi.
Mu esimene mõte oli läkitada sellane literatuur korrapäraselt
paberikorvi, seda enam, et selle toon ja kirjaviis selleks
andis vastuvaidlematut võimalust. Nii oleksingi teind, kui
kirjutis ei oleks sihitud isiklikult minu vastu. Jätta hoopis
vastamata ma seda aga ka ei võind, nende pärast, kes pole
tähepanelikumalt lugend mu artiklit Üliõpilaslehes nr. 10 ja et
mitte viljelda klõõimist ning paljasõnalisust üliõpilaskonna
häälekandja veergudel. Sellepärast nüüd pean pühendama
kirjutise autorile omaltki poolt enam tähelepanu, kui see ehk
asja pärast vajalik. Ülevaatlikkuse ja aja säästmise mõttes
riputan oma marginaaliid otsekohe „artikli“ vastavate koh-
tade külge ääremärkustena, nii et nad prožektorina valgus-
taksid kohti, mis muidu upuksid uttu.

Andestetagu, et ma neis märkmeis olen sunnitud pai-
guti lahkuma mu esimese artikli teoreetiliselt pinnalt ning
end kaitsma isikupäraselt.

2. On ilus? Ja eks Teie reageerimisviis sellele on
muidugi üpris kaunis.

3. Mida mina just tegin. Võrreldagu Muru artikelt
minu omaga Üliõpilaslehes nr. 10.

4. Just nii. Just *sihilikult* olen kõnelnud ASJAST,
mitte isikuist, eriti mitte hra Muru isikust, mis minu juures
võib isikuna tulla arvesse üksi olematuna — ei vaenlasena
siis ega sõbrana ammugi.

5. Täitmata jäänd töotus. Just *paljasõnalisus* on Te
vastuse *eritunnus*.

6. O sancta simplicitas! Kas hra Muru, stud. theol.,
ei käinud CIE kongressilt üliõpilaskonna mandaadi ja rahaga
omale kodukanakest otsimas?

7. Ja, seda ehk on ka „rõhutatud“ ja rõhutatakse veelgi.
Kuid välis-
toimkonna juhataja peaks veidigi tundma CIE
ajalugu. Kuidas tekkis CIE? Mis võitlust peavad sääli
juba aastaid sakslased, kui mitte poliitilist (ja suurpoliitilist
päälegi)? Kuidas on lugu Itaalia *kahe* antagonistliku üli-
õpilaskonnaga (Unione Nazionale Universitaria ja Unione

rõhutatud, et poliitika olgu säält eemal⁷. Sellekohaselt on ka meie välisloimekonna ülesanded reguleeritud. Tema ülesanne on ühenduse alalhoidmine välisriikide üliõpilaskondadega, nendega suhete loomine⁸; informatsiooni andmine ja muretsemine.

Et ka tegelikult üliõpilasi üksteisele lähendada, selleks on välisloimekond korraldanud ekskursioone ja üliõpilasvahetust. Viimane on iseäranis elavaks kujunenud meie ja soomlaste vahel⁹.

Kõik on õnnestunud¹⁰. Välisloimekond on tema päale pandud kohustused täitnud ja loomulik, et nüüd on teiste otsustada, kas on see kõik häa, mis tehtud või mitte. „Mina ja minu rühm“, nagu ksvl V. A. ennast oma mõtteosalistega nimetada armastab¹¹, mõistab kõik tehtu hukka. Soovitan siiski ka temal oma südame uksele koputada ja kuulatada, mis see ütleb¹².

Suureks pinnaks V. A. silmis on esitused. Nendega ei saa tema leppida. Suureks valulapseks on temale CIE kongress. Esimeses järjekorras on ta kallid. Kuid lubage. Meie üliõpilaskond tahab end esitada kahe¹³ esitaja kaudu ja määrab selleks 45.000 marka. Sellega sõitku kaks meest Rooma¹⁴ (iga ekskursant maksis sõidu ja korteri eest 19.700 mk ja Läti delegaati-

della Federazioni Universitari italiane) kes 1925. võistlesid CIE de jure eest? Või ei ole CIE:s n. n. prantsuse ja inglise orientatsioonid poliitilised nähted? Mis laadi on võitlus n. n. keelteküsimuse ümber, kui mitte poliitiline? Teatavasti isegi Chamberlain ja Litvinov Genfis tulevad kokku „üksteise mõistmiseks“. Meie aga peaksime saatma ühe kaasvõitleja lõunamaale tuvikesi söötma! Või seks, et Macadam Murut „mõistaks“!

8. Tuvikestesõotmise otstarbeks? Või tuleb „suhteid“ mõista veelgi spetsiifilisemalt?

9. Selles viimases on algatus teatavasti mitte välisloimekonna, vaid hõimuklubi.

10. Milline optimism!

11. Mitte ei mäleta seda vormelit tarvitand. „Minu rühm“ on aga üldtarvitav vormel. (Ennast tituleerin sõnaga „mina“.)

12. Proovijutlus! Teie „kaasvõitleja“ V. A. ei ole kunagi käsitand ennast ja oma rühma Teie tõlgitsuses.

13. J. M. tahtis küll, et selle summaga reisiks üks esindaja. Kuid Edustus otsustas seda lõbu võimaldada kahele (Edustuse protokoll 10. maist 1927).

14. Ja veel millise häämeelega!

15. Kas ei saa päid täis võtta?

16. Ärge vassige. Seda pole ma öelnud. Väitsin ainult (Üliõpilasleht nr. 10, lhk. 177), et neist sõitudest pole olnud mingit *tulu* meie üliõpilaskonnale.

17. Kas ei ole sihilik just Teie, vassides mu sõnu?

18. Olen seda teinud juba artiklis, millele Teie nagu vastate.

19. Mis ilmub muidugi prantsuskeeles („Bulletin mensuel d'Informations de la Confédération Internationale des Etudiants“).

vanad erikodudesse, epileptikud põllumajanduslistesse kolooniatesse, alkohoolikud ja muude uimastavate ainete tarvitajad (toxicomanes), anormaalsed, nõdrasõistluselised j. t. spetsiaal psühhiaatrilistesse asutistesse. Nii lakkab vangla füüsilisest ja moraalsest degenererimisest kaotades ühtlasi asjatu ja ebaõige piina, mida sünnitab liigitamata kooselu. Muuseas korraldatakse veel iga vangla man täielik arstiabi eriarstide poolt, nagu psühhiaatriline, neuroloogiline, kirurgiline, silma-, hamba-, kurgu- j. t. Vangide töö on organiseeritud süstemaatiliselt, peaaesjalikult ametiõppimise esmargiga. Tööatakse selleks eriti sisse seatud ruumes asjatundjate juhatusel. Töö valikul on otsustandvaiks vahialuse isiklik soov ja tema võimed. Igapäev seatud korra järgi jalutus ja gümnaastilised harjutused.

Et selline antropoloogiline parandus tagajärjekas, tõendab asiolu, et Belgias reitsidivistide arv viimasel aastail tugevasti on vähenenud. Toda sama kiinitab omakorda ka too, et vangide vajadust tarvitavad psühhiaatrilist abi

2/3 ja noist lahkuvad 56% täitsa tervekena ehk tuntavalt paranenutena vanglast.

Prantsusmaal on sama edusamme märgata, näit. Lillis j. m. Muuseas väljendas veel sel suvel tulisem antropoloogilise paranduse pooldaja Prantsusmaal, Jean Piessac, oma hinnangu antropoloogilise paranduse kohta: „Tout enexpiantsa faute, le détenue aura été soigné fortifié, et sera rendu à la vie normale dans un état de sauté d'équilibre et de vigneur aussi satisfaisant „que possible“ (L'anthropologie penitentiare on la prison qui guérit“).

Mis puutub lõpuks poliitilistesse „kuritegijatesse“, siis jääb õigus Homunculusele¹⁾: mõtet ei suunata kaagi ega vanglaga, ta elab ikka ja kandub miljonitesse ajudesse, vaatamata verisemale terrorile, mida ial inimene võib välja mõelda. Sest kõige olemasoleva ainukeseks absoluutselt konstantseks seaduseks on ja jääb Euklidi: *navta*

set, mida mööda sammuvad ka mitmed kurjategijad.“ Ja ainult ajalugu, kui tõe kriteerium, otsustab, kellel sihtmäärarajaist oli õigus, kes eksis. Ent ärge tulgu kohut mõistma konservatiivsed mineviku inimesed sama iganenud mineviku arusaamiste ja küünarpuuga. Või usutakse tõesti, et just nüüd saabund kõikjal täius tipp, kus ajaratas seisma jääb ja elu kivineb neile meeldivaiss vormesse — ja kõik teisiti mõtlejad kurjategijatena eksivad. Ollakse kord rahul demokraatlisel alusel, lastagu ka ilmavaatel üheväärselt võistelda, tulémused, ükskõik millised, ei peaks kohutama tõsist demokraati. Kuigi tuntakse end nii jõuetuina demokraadena, et vajatakse vaba sõna ja — organiseerimuse takistamist, miks tarvitatakse siis selleks ebakultuurset vanglat, millel juba printsipiilt teine ülesanne. Tõesti suurim ülekoetus inimsuusele: arvata ilmavaadet kuritegude liiki, sooritada inkvisitsioonilist tagakiusamist mõtte pärast, mis olult pole kaugeitki kuritahtlik — ta võrsuud reaalelust hulkade veendena. **Nemo.**

dele anti 36.250 mk. kummalegi), elagu ja esitagu Eesti üliõpilaskonda. Nende summadega korraldagu nad suuri joominguid ja väikesi kuramaažet!¹⁵ Ja see on priiskamine. ¹⁶ Kus on reaalne alus Teie kirjutisel? ¹⁶ Kas ei ole Teie sihilik? ¹⁷

Ja nüüd isikud, kes Roomas käisid. Palun nimetage, milles seisavad nende puudused.¹⁸ Üht Teie nimetate — prantsuskeele mitte valdamine. Julgen Teie tähelepanu juhtida asjaolule, et CIE ametlik keel ei ole mitte ükski prantsus-, vaid ka ingliskeel. Viimasel ajal on isegi saksa keel tunnustust leidnud CIE-s, nii et Täidesaatev Komitee saadab üliõpilaskondadele saksakeelseid brošüüre ja CIE ametlik informatsiooni bülettään¹⁹ võtab vastu informatsiooni üliõpilaskondadelt nimetatud kolmes keeles. Ka CIE kongressil Roomas oli saksa keel täiesti tunnustatud ja seda ei tarvitanud mitte ükski mina kongressi istungitel, vaid ka paljud teiste üliõpilaskondade esitajad.²⁰ Isegi plenaaristungitel tõlgiti kõned nimetatud kolme keelde. Üldse ei olnud keelte küsimus viimasel kongressil nii terav nagu ta varem olevat olnud. Üldine soov oli üksteist mõista.

Ja nüüd väljendate oma mitteaumehelikkust kallaletungiga minu²¹ rahvusliku tunde. Teie julgete esitada väidet, et meie esitajad on rääkinud²² Eestist²³ kui „deutsches Hinterland'ist“. No kust olete Teie seda²⁴ välja võtnud? Kas olete seda unes näinud või on seda Teie mõtteosalised juudid ja venelased kõrva sosistanud?²⁵ Olen veendunud, et ükski senine üliõpilaskonna ametlik esitaja ei ole poole sõnaga sarnast mõtet väljendanud. Ja nüüd heidetakse mulle seda ette; minule, kellele Eesti on üle kõige.²⁶ Sarnast juttu võivad lendu lasta ainult need, kelle mõtted viibivad mõnes maapäälse „paradiisis“²⁷ ja kes punastavad kui Eesti lipp kusagil välismail võistluste puhul võidumasti tõmmatakse.²⁸

Teie, ksv! V. A. peate ennast väga arenekuks ja nägemisvõimeliseks. Teie olete kohane eksemplaar (enese²⁹ teada) Eesti üliõpilaskonda esitama. Kuid Teil puudub selge pilt meie üliõpilaskonnast, nagu seda Teie kirjutis näitab. Teie opereerite nähtavasti higivana arvamisega, et iga³⁰ värvikandja on saksameelne; tema elab „deutsches Hinterland'is“; ^{30 a} temale ei ole tähtis meie kodumaa. ^{30 b} Palun põhjendusi! Olge nii lahke ja nimetage oma teeneid üksikult, millega Teie Eestile suuremaid ohvreid olete toonud kui mina. ³¹

^{20.} Oo ja. Pääle Teie tarvitasid saksakeelt ka sakslased, austerlased ja šveitslased. Kas Teie siis ei taibandki, kuhu olite prantslaste ja inglaste äratundmistes liigitand keelt ja meelelt Eesti üliõpilaskonna oma sõbrussõbitustel? Igatahes oleks olnud taktilisem ette lugeda need paar tervitusrida mõnes teises keeles.

Ekstarvamiste vältimiseks lisan, et mul pole midagi saksa keele vastu, mida ise meeleld sakslastega kõnelen. Kuid siin polegi küsimus keelest kui niisugusest, vaid meelsuse kuuluvusest ühes keelega. Ka Teie eelkäija on alati CIE-s tarvitanud prantsuse keelt.

^{21.} Kus?!

^{22.} Ärge vassige! Mitte „rääkind“, väitsin, vaid just tegevteoga teind mulje.

^{23.} Pole juttugi! Kust võtate?

^{24.} Seda pole kuskil, see on Teie vassing.

^{25.} Kas juudid või venelased on Teile tõesti midagi salaja kõrva sosistanud? No siis olete tõesti „kvalifitseeritud“ rahvusvaheliste intiimtuvustega ja sõbrussõbitematega herrasmees. Et tulete mu vastu „juutide ja venelastega“, selleks on ainsaks aluseks see, et vene ja juudi üliõpilaste esindajad Edustuses ei hääletand Teie poolt. Et Teie ei läheks läbi, hääletasid nad ka neile isiklikult täitsa tundmatu kolmanda kandidaadil, ksv. Sakkenbergi poolt, muidu ei oleks ta ju läbi läind. Ja sakslased, kes Teie poolt hääletasid, on seega siis Teie „mõtteosalised“? Häbenege tegemast sellest demagoogiat!

^{26.} „... über alles?“ Enne vaevuge ometi ära õppida eesti keel. Teie kirjutis kubiseb jämedatest ortograafilistest vigadest, mida tuli parandada jõudumööda enne, kui Teie üldse võisite pääseda eesti üliõpilaskonna häälekananja veergudele. Lõpetaja teoloogina ja eesti seltskonnategelasena Teie kirjutate järjekindlalt (puhtale kirjutades ning oma käega!): „on välja h ü p p a n d; organiseerimatusde rühm“ (korduvalt); „see on meile midagi harjumatu“; „ei ole see teisi mõeldavki“, „nod (korduvalt) resolutsioonid“ „higivana arvamine“ jne. jne. hoopis kõnelemata germanistlikust mõttestruktuurist. (Käskikiri hoitakse alal asitõendusena). Kas poleks olnud tõesti taktilisem Teie enese ja Teie lugupeetud organisatsiooni vastu, kui Teie selle tühitillukese poleemika puhul ei oleks saatnud börsele oma rahvustunnet? Sellega Te ju haavate teiste oma.

^{27.} Maapäälse või hauataguse paradiisi, eedeni ja kungaga võib eestisust demonstreerida üks mõnes palvemajas vaimult-tudikestele. Kultuurinimestele ei mõju säärane demagoogia ja sikofantism enam.

^{28.} Just vastupidi. Kui saabus teade, et minu kaasvõitleja Eesti kirjanduse põllul hra J. Schütz on saavutand Roomas võidu odaheites, korraldasin mäletetavasti rõõmust paarile sõbrule väikse olengu. Aga Teie esinemise ja Eesti lipu vahel ei ole ju mingisugused suhted mõeldavad.

Märkus. Säärased kahtlustamis- ja oletamisvõtted kuuluvad ka demagoogia mõiste alla.

^{29.} Kõigepäält Teie teada, eks?

^{30.} Mitte midagi sellast „higivana“ ma ei ole kunagi öelnud ega mõelnudki. Ma ei omista kõiksugu välisustele (nagu müts, lint jne.) üldse mingit tähtsust inimes hinnates, vaid otsin ikka ideoloogilist substraati. Olen tunnud ka värvikandjate hulgas iseseisvalt mõttevaid kultuurinimesi. Ja ei ole keegi, kellele ega keela neile ei austamist ega kooštööd, kui aga

Vähe on ka sellest. Teie olete veel midagi huvitavat üles leidnud — viimase CIE kongressi resolutsioonid pole Roomast toodud. Palun nime- tage mulle avalikult, kust tõin mina nod resolutsioonid või kes saatis nad mulle.³²

Kuid mitte üksi CIE kongress ei tee V. A. päävalu, vaid ka teised külastused ja vastuvõttud. Ka need³³ on rajatud joominguile ja kuramaa- žele. Kahjuks on ksv! vist unustanud, kui suu- red summad on kunagi määratud esituskuludeks. Nad on ikka nii suured olnud, et nendega sõidu- hind³⁴ on kaetud. Teised kulud on kõik esita- jate kanda jäänud. Imelisel kombel näeb „mina ja minu rühm“ selles priiskamist.³⁵ Ei saa tähen- damata jätta, et Kaunase konverentsi kohta nii halvaks panevalt ei kõnelda³⁶ ja seda vist³⁷ selle- pärast, et V. A. oli ise üks delegaat. Sääli oli „loomulik“ vastuvõtmine,³⁸ kuna siin oleks seda sama vastuvõttu joominguks nimetatud.

Hõimuliikumine jaheneb — ütlete Teie. Ek- site väga — mu härra. Ikka suurenenud on läbikäimine meie ja soomlaste vahel. Järjest suuremad hulged üliõpilasi puutuvad kokku ja arendavad suhteid. Mitmed sajad Soome ja Eesti üliõpilased on sõpradeks saanud ja sellega on hõimuliikumises enam ära tehtud, kui oleks ainult filosoferitud kusagil rohelise laua taga. Elu tuleb reaalselt võtta ja neid momente tuleb ka hõimuliikumises ära kasutada, mis inimesi

aated ühised, või kui vastastikune mõistmine mõeldav. Edus- tuseski, näiteks minu juhataja usaldatud toimkonnas, on töö- tand kahel aastal mõnigi korporant ja vastastikune lugupidamine ning sõbralik arusaamine on põhjustand seda, et meil pol- nud vaja ühtki küsimust lahendada hääletustega. Tõsi, ma tunnen korporante vähe, kuid olen teadlik ka korporatsioo- nide paremusest, mitte ainult miinustest. Kui mõni intelli- gentne korporant on kuuland mu kõnesid valijaskonnale, siis ta teab ka, et ma kunagi ei kõnele korporantidest eba- korrektset, vaid eitan ainult meile võõrast kultuurprovint- sialistlikku korporantismi. Ma ei eita korporandis ei ini- mest ega kaasvõitlejat. Et mitte iga värvikandja ei ole saksameelne, peaksin teadma: on ju ka üks Eesti suuremaid laulikuid — Visnapuu — korporant.

30-a. See ütetus ei käind ju sugugi korporantide kohta.

30-b. Mina ei ole seda sugugi öelnud, mis hra Muru mind *tahab* ütelnud olla lasta.

31. Teie teened — kuidas neid hinnata, kui neid polegi. Pole karuteeneidki, „sest nad ei tea mitte, mis nad teevad“ (Luka ev. 23, 34).

32. Või tuleb lugeda tõesti teeneks, et töite päris Rooma linnast üle 20.000-lise kulu eest asja, mis oleks siia saabund ristpaelasaadetise hinnaga. (Hästi makstud teened Eestile!) Seda ma ju ainult väidan, et „kolme aasta CIE konverentsidest, mida mäletan, ei ole meie esi- ndajad toond meile — Edustuse liikmeilegi — mitte midagi, päälle meile ükskõiksete ja postiga kättesaadavate resolutsioonide kaugele ja võõraste seikade kohta“. Minu jaoks polnud vaja tuua resolutsioone Roomast — lugesin neid „Bulletin mensuel de la CIE“ algtekstis, saksakeelses tõlkes saksa üliõpilasajakirjanduses ning ebatäpsemal kujul välis- toimkonna poolt tellitud tõlkes. Et Teie oma kohvrissi ei jätnud pistmata üht eksemplari resolutsioonidest, on väga võimalik — *selle* vastu ma ei ole väelnud. Et mul salaagentuuri pole, ei saa ma ka vastata Teie ülalseis- vale küsimusele.

«Toleedo juuditar», F. Grillparzeri ajalooline tragöödia.

Franz Grillparzer (1791–1872), Austria suurim dramaatiker, õigem „poet“ hinges ja elus. Ta nägemu- ses helises kurvalt lõhe elu ja reflek- teeriva geniaalsuse vastolude tõttu. Ja oma kirjaniku saatust iseloomustas ta kui „le malheur d'être poète“. Ja küllaltki iseloomustav jooneke ta isiklikust elust: ta oli kihlatud Kathi Fröhlichiga — ja ainult sarnasena pü- siski nende vahekord surmani. Oma enese pihtimistes peab end vaimu- haigeks — kuid oli ometi suurvaim.

Ta esimesed teosed on ajaloolistel ainetel Grillparzeri poisikese-aja ajaloo huvi ja lektööri tagajärgedena. Ta esi- mene läbilõõnum töö on „Die Anfrau“ (1817). Kuid teada asetatakse saatus- traagikeride, Houvoldi ja Müllneriga ühele astmele, mis haavav igale tõsi-

sele kirjanikule. 1818 ilmub „Sapho“ — psühholoogiline tragöödia. 1821 triloogia „Das goldene Vlies“, greeka ainetel jne. 1834 meile tuntud „Elu- unenägu“ 1838 ilmub „Weh dem, der lügt“, mis võetakse vastu halvaks- panuga nii arvustuses kui publikus. See tundub eriti haavavana kirjani- kule. Niigi tsenseeriti teda karmilt „Noor-sakslased“ aga sellepeale vaa- tamata heitsid ette talle tagurlust. Ja „Weh dem, der lügt“ ebaõnnestuse järele otsustab Grillparzer mitte enam kirjutada. Kuid ometi ei suuda ta pidada antud sõna. Ta kirjutab veel, kuigi ainult enesele. Ja selt loomingu ajajärgult on saanud „Toleedo juuditar“.

Alles kui 1860. a. Laubo asus teda lavastama — leiti üles Grillparzer. Ta tõusis kiire ajaga saksa lavade kõige kuulsamaks kirjanikuks. Ja ta püsib edasi teatri repertuaarides

„Toleedo juuditar“ pole Grill- parzeri jõulisema loominguea teos- test, kuid tal on lavalist ilu, mis ba- seerub eestkätt ilukõlalisel dekla- matsioonil. Ta kandvus pole ise- enesest, praegu lavakirjandusele ase- tatavate nõuete kohaselt, kuigi menu- kas. Ta on teatraalne, kuid vähe teatriline.

„Vanemuises“ lavastas ta V. Met- tus. Ilus dekoratiivselt, ühtlane sõ- nalises avalduses. Kuid — „To- leedo juuditar“ alles ilukõlalise dekla- matsiooni kandel pakub seda, mis ta pakkuda võib. Ja see külg vane- muislaste mängus jätkus soovida. On ju tõsi, meie praegu ei seedi sarnast laia deklamatsiooni ja paatoost, mis varem lavadel kuulda oli. Meie nõuame enne kõike psühholoogiat. Kuid ka deklamatsioonis, nimelt heas deklamatsioonis on vastavalt psühho- loogiat. Ja kindlasti „Toleedo juudi- tar“ oleks võitnud, kui deklamatoor-

See karikatuur ei ütle midagi.

33. Ärge jälle vassige oma „Ka nod'iga“! (nii käsikirjas). See lause puudub mu artikli CIE:t käsitavas osas, esineb välisloimkonna hõimupoliitika arvustuses. Käib sõnasõnalt nii: „Ollakse tõsiselt veendund, et soomesilla ehitamine toimub mõne väikse kuramaaži või suure joominguga“ (Üli-leht nr. 10. Caveant consules).

34. Ja, ainult tavaliselt teatud väikse „plussiga“.

35. Mida „Teie ja Teie rühm“ loomulikult peab päevakordseks konvenditamiseks.

36. Säl ei kõnelda nimeliselt ühestki Baltiiriikide üliõpilaskondade konverentsist. Kläčimishimu teeb Teid üpris ebaloočiliseks.

37. Vist ikka küll!

38. Kes seda ütleb? Mina ei ole kunagi tarvilikuks pidand arvustada väljamaalaste võõraste-vastuvõtlikkust.

39. Siis ikkagi „suuri joominguid ja väikseid kuramaaže“?

39-a. Iseloomustav mu vastuväitja paljasõnalisusele on see, kuidas kõrvale puigeldakse vastust andmast konkreetseile süüdistusile. Nii rutatakse üle libisema välisloimkonna „hõimupoliitika“ arvustuse põhimõttelisest küsimusest, et „mõnes sõnas“ pikalt ja laialt mäletse da hiljutisi keskbüroo palgalise asjaajaja valimisi, mis mängivad oma ainult isikulisest tähendusest hoolimata Muru artiklis mingi kodukäija osa. Miks ei ole vastatud mu üht tervet veergu täitvale konkreetsele tõdengule, et meie välisloimkonna juhataja hääletas Roomas Ungari üliõpilaskonna esi aja vastu? Kas see ongi see hõimuliikumise „suurendamine“? Tuleks kinnitada Eesti üliõpilaskond ta juhuslikkude pooleaastaste „diplomaatide“ eest.

40. Immer lilla, eks?

41. See on otse väljamõeldus. Edendasin Baltiiriikide üliõpilaskondade koostööd edustusliikimena juba siis, kui J. Muru veel Edustusest unuki ei näind. Otsige välja kolme viimase aasta protokollidest, kus ma seda, mis Teie soovite,

sed mono- ja dialoogid suurema deklamatsiooniga edasi antud oleksid. Nii tundus liialt sõnu näitlejate kõnelustes, nad püüdsid ju enamasti kõik kõnelda võimaliku realismiga.

Jälgisin meeleldi nende kõne meloodiat. Pean tunnistama, helide skaala oli väga väike. Ainult paari üksiku juures kvint. Tavaliselt ainult kaks, kolm treppi. Ja mis alla kriiputama peab, meloodia karakter pole õige; s. t. rõõm karakteriseeritakse lause meloodias kui kahjatus, kurbus, nukrus kui iroonia. Teise sõnaga, keele meloodia alal valitses täieline anarhia. Kelle loomulik instinkt tabas õieti, kes aga kas oma hariliku hingelise dispositsiooni või jälle varem teose põhilme mälestuse tõttu tarvitas kogu kestes võlts meloodiat.

Alfons Üllas; Hispaania kuningas — I. Põderi keele meloodia skaala oli üks laiemaist näitlejate seas. Kuid ta ei karakteriseerinud väga tihti

õieti. Ta abastas liialt, kuna osa kaudu autor resigneerib Eleonoore — O. Teetsoff ei deklameerinud üldse. See oli ta nõrkuseks. Ta karakteristika oli aga õige Maurice, krahv de Lura — K. Ratasepp — oma väikeses osas oli usutav. Ta kõne oli üldse eriti meloodiline. Ei saa siis siin temalt eriti nõudagi. Don Garceran — W. Kurg; näitleja õnnetuseks on, et ei suuda välja tuua vajalisel määral hinge. Ta hääle tõmme on tuhm, kõlata, kuiv — kuigi iseenesest sümpaatne. Lisak, juut — I. Kull, mängis või karakteriseeris ainult. Osa on ka sarnane. Ja Kull rahuldas. Ta kõnes puudub tavaline meloodia, mis mõjuks oma iluga. Kuid Kullil on süiski oma meloodia, isegi oma laulvus tihtigi — kuid see on maneerlik, ebameeldiv.

Ester — A. Peri hoidis toonis. Ta lause meloodia traagilise aktsendiga oli osale kohane. Kuid karakteriseerimises kaldus ta liialt sapit-

sema ja tegi osas süngema naisjuuditari kuju kui seda tarvitsenud oleks.

Rahel — M. Türk, osa suurte üleminekutega, ilusa eleegia ja traagilise saatusega. Siin ilmuvad siis ka paratamatult kergemad puudused, kuigi näitleja juba palju pakkuda võib. Ja M. Türk pakkus siin paremat, mis ta suudab. Esimeseks puuduseks oli — ta ei pääsenud täielikult oma ossa. Tundus vahe näitleja ja ta kuju vahel. Teisel etenduse õhtul silmapilkudel ärduski ta. Ta hing värises tumedates aimustes. Kuid ta mängus ometi puudus traagiline värv, eleegia lapse naiivsusega. Ta kuju on kergemeelse omana antud Türk karakteriseeris seda liialt edvistuste kaudu. Ka edvistused on kergemeelse kuju omadused. Kuid edvistus enne kõike on daami kergemeelsus, kelle meloodias aga ei olnud märgata erilisi puudusi.

J. P.

üksteisele lähemale viivad³⁹ ja teineteise mõistmist edendavad.

Viimaks³⁹ a mõni sõna Balti riikide üliõpilaskondade koostööst ja keskbüroo asjaajajast.

Kui teised Edustuse liikmed koostöö küsimis optimistid⁴⁰ on, siis on ksv! V. A. üks nendest, kes alati pessimistlikult selle asja pääle on vaatanud. See olevat asjata raiskamine, nagu ta nii mitmel puhul on tähendanud.⁴¹ Kuid viimasel ajal, kus temal isiklised huvid ühenduses keskbürooga kaalul,⁴² sai temast selle eest esivõitleja. (Muuseas pean tähendama, et ka muidu esitajate saatmisel V. A. alati saatmise vastu on, kuid isikute äramääramisel tema ise kandideerib.⁴³) Tema asus kõigi oma võimetega tõestama, et koostöö on vajalik ja kõige tähtsam lüli selles on keskbüroo asjaajaja.⁴⁴ Et sellele kohale kolm isikut⁴⁴ a kandideerisid, siis ruttas ta näitama, et tema kõige kohasem isik on sellele kohale, et tema see kvalifitseeritud töäjõud on, kes seda rasket koormat kanda suudab.⁴⁵ Edustus leidis siiski tublima mehe ja näitas oma viimasel hääletusel, et V. A. kõige vähem sellele kohale kõlbab.

Et rühmad selle asja otsustamisel liitusid⁴⁶ ja V. A. vähemusse jätsid, selles näeb ta ülekohut.⁴⁷ Nüüd⁴⁸ on Edustus alaväärtuslikuks tunnustatud ja igasugused etteheiteid ära teeninud. Siin võib ju palju rääkida, kuid meie üliõpilaskond võib rõõmustada, et V. A. selle koha peal ei ole.

Asjata on ka nurin, et ei ole tööde tähtsusest kinni peetud. Neid oligi võimata pidada; sest endine büroo asjaajaja astus juba mai lõpul ametist ära. Juhatus otsis uut ja otsustaski ühel häälel üht kandidaati⁴⁹ Edustusele kinnitamiseks ette panna. Säär tuli V. A. ja asi venis ja tähtajad möödusid. Nüüd aga on sellele kohale mees valitud ja loodame, et ta veel mõndagi päästa suudab.

Üldiselt leiab V. A. oma artiklis nii välisloimkonna kui ka Edustuse vea olevat esitajate määramises.⁵⁰ Seni on siiski esitajaid rõhuva enamuse⁵¹ soovil saadetud ja CIE viimasele kongressile saadetavate esitajate vastu ei olnud ühtki häält.⁵¹

Viga seisvat selles, et seni on esitamine kuulunud buršikoos ringkondadele. T a h a k s

olen „tähendand“ ja veel „mitmel puhul“! Minu tunnistajaks võivad olla mu selleaegsed kaasvõitlejad — Edustuse vanemad liikmed — ja uued sõbrad Riias ja Kaunases. Ja nüüd tuleb üliõpilaskondiikult alles pooleaastane J. M. ja pastorliku paatosega paneb mulle suhu, mis tahab!

42. Minu suhtes täiesti lubamatu kahtlustus: mu tegevus üliõpilaskonnas ei ole eilne ja ka mu ägedamad vastalised on alati tunnustand mu laitmatust *sellal* ajal. Ainult Edustuse surnud rinnalapsed, kes mind paar korda kaugelt näind, võivad fantaseerida sellaseid oletusi ja ainult välja lugedes neid oma enese halvast südametunnistusest.

43. Muru peaks teadma, et see ei ole õige. Mina pole ainustki korda kandideerind, kui ma asja vastu olin. Üldse pole ma välisesindajaks kandideerind, ainult ühe erandiga — 1926. a. Kaunase konverentsile —, kuhu mind palusid sõita mu tolleaegsed liitlased (EÜS:i rühm) saksakeelt vabalt valdaja inimesena ja välisloimkonna liikmena. Muru peaks mäletama kas või kõigeviimast juhtu „Fenno-Ugria“ esindusega. Olin esindaja saatmise vastu (kokkuvõetmise mõttes), kui aga esindus Juhatuses läbi läks ja minu kandidatuuri üles seati, keeldusin motiveeringuga, et ma ei saa võtta esindust, mille vastu olen kõnelnud (olgugi, et ma teatavasti hõimuliikumisele seisn lähemal kui Muru, kes sinna sõitis).

44. Võrreldagu seda referaati minu artikliga, mida siin nii kuritarvitatud.

44-a. Muru ise, Adams ja Sahkenberg. Valiti viimane.

45. Aitäh, et minust nii palju peate. Kirjutises oli mõeldud küll mitte minu, vaid Teie kvalifikatsiooni eestkätt, kuna Teil nii häid intiimtuvusi juutide ja sakslastega kõigepäält ja nii värvikas tulevik eedenis või paradiisis. Minu artikkel on ilmunud Üliõpilaslehes nr. 10 — 19.7. a.

46. Tõsine vahemärkus: see on väärtuslik tunnustus kõige paremini informeeritud poolelt.

47. Kust juba seda loete? Mu artikkelgi on kirjutatud palju varem, nagu teate.

48. Milline järjekindel vassimine!

49. Välisloimkonna liikmed Muru ja Kangursoovitasid Juhatusese asjaajajaks Murut, ent Edustuse hää nimi ja kujunev kord ei luba enam „kodust“ asjaajamist ja Edustus otsustas seda palgalist kohta täita harilikus seadust likus korras avalikult. Nii oli see asi.

Keskbüroo asjaajajad ei ole juba paar aastat, H. Kukke lahkumisest saadik, kuigi palju teind, nagu omas artiklis avalikult väitsin, ja ainult eemalseisjale võib puhuda nii naiivset juttu. Üliõpilaskonna pärast tuli ära muuta senine „asevalitsemise“ süsteem, muidu oleks koht tuleval aastal Eestilt ära läind.

50. Ma kirjutan selle kohta (Ül-I. nr. 10, lhk. 176): «Liigitavas naiivsuses on meie välisloimkonna suurimad püüded sihitud... noile paljumainitud „esitustele“ (= esindustele).»

51. Muru poolt anti (avalikul hääletusel) 8 (kaheksa) häält (väljavõte Edustuse protokollist 24. maist 1927), nende hulgas 2 „minu ja minu rühma“ omi (kolmas puudus koosolekult).

52. !!! Värvikad lootused.

53. Teklites ja rapiiridega?

54. Nüüd on juba paskvillimises minult üle mindud mu rühma teistelegi liikmeile. Erakordne on künism, millega siin püütakse naeruvääristada või mustata asjasse üldse mitte puutuvat kaasvõitlejat, kelle korrektsus on tuntud kogu Edustusele

loota, et see ka edaspidi nii jääb.⁵² Ei ole ükskõik, keda meie väljamaale end esitama saadame. Õigusega nimetab tolle artikli autor, et kaardiväe⁵³ peame välja panema. Ei ole see teisi mõeldavgi.

Kujutage ette, et meie saadame oma üliõpilaskonda esitama mehi, nagu „mina ja minu rühm“. Tuletage meele hiljutist juhust ühel Edustuse koosolekul, kus üks organiseerimatute rühma liige⁵⁴ näitas keelt Edustusele.⁵⁵ Mu härra, kui Teie peaks kord sattuma CIE kongressile (mida küll raske ette kujutada⁵⁶) ja sääl näete türklasi⁵⁷, kas ei või Teiega ka sääl juhtuda⁵⁸, et suurest ärevusest Teie keel suust välja lipsab.⁵⁷ Noh siis oleks küll türklasel ilus mulje meie üliõpilaskonnast ja tema kaardiväest⁵⁹.

Ehk võtke minupärast organiseerimatute rühma liiderit ennast, kes ennast viimasel ajal kõigile nii väga on kiitnud⁶⁰, et tema aupaistus peaks heledam olema päikese valgusest.

Teda saadetakse härra Riigivanema juure üliõpilaskonna delegatsiooni liikmena. Ja kui härra Riigivanem midagi ütleb, mis temale (V.A.) ei meeldi, siis hüppab ta toolilt püsti ja hüüab — mis? kuidas? mis Te ütlesite? — O mores!⁶¹

Kas võime saata sarnaseid ekstsentrilisi härrasid Eesti üliõpilaskonda esitama? Neid nähes jõuaks küll välisilm meist viletsale arvamisele ja meie ise peaks puhtsüdamiselt tunnistama — mida väga tabavalt saaks teha V. A. sõnadega — et oleme omast tallist välja saatnud midagi — mida siinkohal nimetada ei sünni.

J. Muru. 62

Ent mõtetu klač, mille mäletsemist Muru artiklis sündsustunne meil käskis lühendada, karakteriseerib vaid klačijate eneste „hädad kasvatus“ ja „peenetundelikkust“, nagu teisedki väljamõeldused ja moonutused. Oma hinnangu leidis see ju samal Edustuse koosolekul, kus sellega välja tuldi, ühe naiskaasvõitleja läbi.

55. Edustusele!! Aga võib olla Tartu linnale?

56. Kõnealune Teist hulga noorem kaasvõitleja on juba käind mõnelgi välismaal ja läheb veelgi.

57. Türklane ei tarvitse sugugi olla nii „ristimatu pagan“ kui olete Teie (teoloog!) peenetundelisuselt ja oma emakeele oskuselt. Nii polegi tublil eesti tudengil põhjust türklasest ärituda.

58. Aga Teiega kindlasti juhtub!

59. Türklasel „oleks“, aga meil „on“.

60. Jälle ja jälle andmed agentuurist.

61. O tempora! Meie saadame härrasid kaardiväest (varustades neid rahadega ja mandaatidega) esindama üliõpilaskonna tösielulisi huvisid, aga nemad tahavad esindada oma kahtlaselt istuvaid „saterkuube“, oma „viksi siitsimist“ riigivanemale — kinnissui ja teklispäi!! Kas selleks antakse Teile mandaat ja raha?...

Tõsi, vist ligi poolteisetunnilises jutuaajamises, kui härra riigivanema arusaamised õppemaksu ja üleproduktiooni küsimuses läksid teravalt lahku üliõpilaskonna omadest, siis ma ei saland seda, vaid ütlesin selge sõnaga välja — paludes arvestada ka seisukohti, mis mitte minu, vaid mu volitajate omad. Et ma seda ei teinud mitte mõttetute hääliustega, nagu Muru refereerib, vaid oma seisukoha loogilise esitamisega, — see on selge igatühele, kes mind tunneb või mu esinemisi sarnastel juhtudel on jälgind. Kinnissui riigivanema härra Teemandiga aga ei saa kõnelda, sest ta on kõneluses õige teravmõtteline, halastamatu ja isegi temperamentne oponent.

Lõpuks. — — — Teie „kirjutise“ vassingud ja üldine ebaintelligentne ja ainult ad hominem sihtiv kahtlustav-skoofantiline toon on mulle nii harjumatu, et olen sunnitud paluma Teid — mind edespäi mitte enam nimetusega „kaasvõitleja“ austada, kuna meie silmnähtavalt seda ei ole.

62. Aga miks Te nüüd siiski *nimelate*?!

Meie ja ülikoolistuudium.

Kui keskkooli kirjajarjutused piirduvad ortograafiaga ja päätuvad selle puuduliku oskamise asitõendusega kavandavates „kypstöödes“, mille mõtestik on läikele hõõrutud kohtade pähehõõrumine kirjaoskamatu keeleõpetaja vahetaltusel ja yhes temaga vanast teemiraamatukesest, ilma et oleks

omandatud iseseisev oskus näha ja mõista, omi tähelepanekuid sõnas tabada, mõtteid leida, järjestada ja esitada, ja kui omal algatusel ja omal jõul ning nõul seda rasket võrdlemisi tööd ette ei võeta, tulebki elueaks jääda kirjaoskamatuks kirjutamisoskustes. Keskkooli kirjutamisoskuste omal käel omandamiseks — keele

õpetaja harilikult on ise kirjaoskamatu ja seepärast juhatusi anda ei saa — on varemast ärkamisajast Kunder'i ja Kampmann'i „kirja seadmise õpetused“, mis sugused nüüd ammu juba muutunud vanade raamatukogude rariitideks ja peaaegu kättesaamatud samavõrra, kuivõrra need on saamatud ja abitud keskkooli

keeleõpingute rahuldamiseks, sest autorid on mõtlend need emakeele kirjalikkude harjutuste juhistena veneaegses algkoolis. (Kysimus: kas veneaegses algkoolis — kihelkonna-, ministeeriumi ja linnakoolides — polnud nõuded eesti keele ja kirjanduse õpingute alal kohati siiski tõsisemad, kui praegu nii mõneski keskkoolis.) Ülikooli raamatukogus leidub mõningaid ja veel õige häid (Lanson, Albalat) kirjutamistehnikasse puutuvaid juhiseid, kuid need jällegi on võõras (prantsuse) keeles. Mõeldud on need hariliku keskkooli kirjutamisoskuste omandamiseks juhiste, kuid oleks väga kyllalt, kui saaks meie tulevane keeleõpetaja nendega lähemalt tutvuda. (Igasugu kirjanikkudest kõnelemata, kellel teatavasti jätkub hällist kaasavõetud arusaamisest ja oskustest.) Sunduslik see igatahes ei ole, kuni pole ette näha (kas pole ette näha koguni vastupidist?), et meie arenemisastmel tegevelu nõuab ülikooli haridu-

sega inimeselt kirjaoskust ja mis mõttes see oskus end tegevelu tasub õpinguis tasumeelselt suundund eesti praktiliselt „mõistlikule“ üliõpilasele.

Hakka kõike seda õppima ja omandama, mis omandada tarvis oleks ülikoolis, jäävad kõrvale kõik esimest järku vajadusega ained — kavapäraseid ja tähtaegsed tööd, eksamite sooritamised, ülikooli lõpetamine ja väljavaated vabadele ametikohtadele. Leivateenistuse inimestelegi (huvitav eriala!) juba kyllalt raske, aga omast pihust õppivale üliõpilasele mitmekordselt raske, pidevalt ja järjekindlalt mõõndub samaaegu töö- ja elamistahe. Tõepoolest: kellel on vaja seda tööd, mis kavas pole ette kirjutatud. Kas eesti rahval, teadusel, või ülikoolil? Ülikool tunnustab

igayhte läbi soorituste kavatõis ja eksameis. Eesti teadust harastab stipendiaatidena valmiv intelligents, kelle hulgast ükski juba aegsasti pole kahelnud, mis tal tuli teha: kas eksameid kindlaks tähtajaks ja kindla numbri pääle või syveneda oma eriala olemusesse ja kultuuripärasesse arendamistöösse. Eesti rahva kätekvantumiga kindlustatud kutselised esindajad kardavad ammu juba „intelligentsi“. Loetlevad armsa maa rahva päid, ülikooli lõpetanud päid, arvutavad ja teevad numbrite autoriteetsel keelel lahenduse, et meie rahval pole sugugi enam tarvis intelligentsid inimesi, sest ametikohad rahakamates ametkondades on täis. Kui seda liiki kusagile veel tarvis, siis turbarappa ja põlevkivi kärü juure, sest mitte igal ülikooli lõpetanul pole oma päristalu sulastega ja muu elava ning elutu inventaariga, nagu oli neil põllumajanduslastel, kellest rahvusliku hardusega kõneleb hra (mitte paljasjalgne)

Reed Morn.

Andekas parasit.

(„Looduse“ kirjastus. Tartus, 1927 Lhk. 281. H. — 380 mk.)

Raamat raamatuna objektiivselt on ainult paber + trykk. Miski mõttes väärtuseks saab see alles lugeja kaudu ja lugejas. Kõik oleneb sellest, kui lähedale pääseb lugeja raamatusse suletud väärtasjadele: mis lugeja enesele ära loeb ja mis lugematuna jätab raamatu kaante vahele talle ligipääsmatuna või ebasooovitavana ja seepärast olematuna aardena.

Seepärast raamatu autorile, tema suhanguis lugijaisse, ei peaks mitte ükski see tähtis olema, mis lugejad ära loevad, vaid ka see, mis nad lugemata jätaavad. Kirjandusliku kultuuri yldiselt asendilt aga peaks huvitama eriti see, mis raamatust ära loevad või lugemata jätaavad arvustajad — need

kvalifitseeritud lugejad, lugejad-professionaalid, kes pretendeerivad pyhendada teosesse lugejaid-muuseas või -ajaviteks, või isegi orienteerida autorit.

Arvustuse esmajärguline ylesanne on teos lugejale lähendada.

Et meie kirjanduslik arvustus oli (on?) ebaaus teadlikult ja sihilikult — või kogemata — seda märkis kord *Meie kirjandusliku kriitika pankroti* mystiline autor. Et meie kirjanduslik arvustus on kohati naiivne, seda märkis J. Pert Ypl. nr. 10 s. a. Samas ajakirjas nr 11 leiduva kirjutise „Naise romaan naisest“ puhul ei saaks olla märkimata, et meie arvustust ähvardab — endisele lisaks — veel kirjanduslik analfabeetsus: puudulik lugemisoskus. See kirjandusliku teose lugeda mitte oskamine on käesoleval korral asitõendatud kirjutises teretulnud intelligentsiromaani, Reed Morni *Andeka parasiti* puhul. See-

pärast selle romaani lugejana (mitte arvustajana!) ja *Yliõpilastele* ostjana ei saa mõõduda sest ebaeeldivast juhust, nõudmata hyvitust *Yliõpilastele* toimetuselt, selle lehe kirjandusliku nimega päätoimetajalt pääasjalikult, kes alati on pidanud oma meelitavaks eraõiguseks olla vabas Eestis ainukene sõnavabaduse tunnustaja tegevteos¹⁾

Orienteerumiskatseks kõnesoleva väärtteose kirjanduslikus olemuses on vajaline — käesoleval korral — ära märkida eestkätt selle, mida „tuntud arvustaja“ kas ei näinud ega mõistnud

1) Spengler kyll ytleb, et „vaba olla“ tähendavat yhtlasi millestki ilma olla. Ja igakord mitte pidurdavaist eelarvamisist, vaid vahete-vahel ka hädavajalistest ja elulistest nõuetest. Näiteks nõudeist kaastöölistest arvustajate vastu, et need mitte ei arvustaks teost lugemata või vähemalt teost mõistmata.

Tõnisson „Postimehes“ 294, 29. X 27. Praegusel imedemokraatlikul ajal tahab asi tõsiteol olla nii, et „rahvamehel“ sugugi teada ega tunda ei tarvitse, et meie tärkava vaimse kultuurelu alal on söödis rohkem häid põllumaid, kui ainelisel alal turbasoid — tarvituskõlblikke ja tarvituskõlbmatuid kokku. Seda enam aga nõuab võimu- (= raha-) tegemise parteitehnika ilmeksimatut haistmist, et mida enam istud põlevkivi kärus või turbarabas, seda kindlamini pukis asud ja seda enam oled „oma mees“, mingu siis kõrgema euroopalise majanduse mittetundmisel ja oskamatusel rahva töö- ja tootlusjõud kelle tahte kasutada, kodurahva rahuldudes ja selle ainelisi ning vaimseid tarbeid rahuldades turbasoo saadustega. Millega muidu oleksidki seletavad need korduvad arvustused enamharitud inimeste ülikyllastusest Eestis niisugusel ajal, kus igayks on omal enesel tundnud ja läbi eland kõige suu-

remaid puudujääke vaimlisel alal juba keskkooli pingil — ylikoolist kõnelemata — kadestades iga tyhisematki muulast, kellele kõik oli kui kingitud tänu tööle, mis teinud olid tema isad, isaisad jne., mis aga meil on veel puutumatu jätismaa. Ennakult võetud vaimusevaenulise tendentsiga (koefitsiendiga) arvetetakse, et 1926. aasta alul iga 100 000 eestlase kohta yliõpilasi — 423, iga 100 000 sakslase kohta — 145 ja sama hulga soomlaste kohta — 130 (vt. Postimees 143, 2. VI. 27). Naiivne postilehe lugeja ootab päris tõega Eestis kolm korda rikkalikumat haritud inimeste saaki kui Saksas. Ja sellele vastavalt hariduslikku tõusu Eestis. Kuid statistika numbrilisele tõenäolikkusele tegevelulises tõelikkuses ei järgne muud, kui ainult see, et lummutatud lugeja annab „yldisel, otsekohesel, salajasel ja proportsionaalsel“ hääletusel oma naiivse hääle hääliahnitsevale rahvamehele, kes selle siis realiseerib konkreetseks saagiks — pangapaberiteks.

Statistika laseb enesega tõestada kõik, mis tõestada tahetakse; kysimus on yksi selles, mida, kuidas ja milleks arvutada. Arvud on hääletud ja ei protesteerimillegi vastu. Ei selle vastu, et yliõpilaste arv ainult ajutiselt tõusis sõjajaegsete takistuste purunemisel, kus sattusid ylikoolis kokku uute juuretulejatega endised kursuse sõja survel pooleli jätnud vanemad yliõpilased. Ei selle vastu, et Saksas juba 10, 100, 200 aasta eest oli umbes sama kvantum yliõpilasi ja säälsellepärast tihe haritlaskond ammu olemas, kuna meil intelligentsi kyllastusaste ysna hõre. Ei protesteerim arvud lõpuks sellegi vastu, et ei koguta ega järjestata neid intelligentsi kvalitatiivse kyllastusastme arvamääramiseks. Kui palju, näiteks, läheb vaja ühel rahval ebaintelligentset (kirjaoskamatut!) intelligentsi, et toota sama palju kultuurväärtusi, mis loob tõeliselt intelligentne yksus yksi? Ja

sugugi, või nägi puudulikult ning mõistis ja tõlgitses vildakalt. Enne kõike kirjandusliku teose idee, mis sellisena võib olla ainult kirjanduslik idee. (Mitte mingi muu, jannsenlikust kirjanduse kyllakoolist pärit õpetus ehk moraal, mida romaanist otsib nimetatud arvustaja ja loomulikult ei leia).

Reed Morni *Andeka parasiidi* yldine häälestus on näiliselt staatiline: vaatleb, tõdeb — „konstateerib fakti“. Primitiivne lugeja (ja arvustaja) ei saa aru, milleks, kuigi iga kontemplerimine ja tõdemine (konstateerimine) on eesmärgipyydeline ja otstarbepärane, kui see võimaldab teadvuda või aimuda tõelikkusest selle mingis avaldumisvormis. Tõelikkuse demonstreerimine sissetundmiseks, läbielamiseks ja mõistmiseks soodsas vormis — kirjanduslikus käesoleval korral — sisaldab eneses impliicite teose dynaamilise, aktiivse ees-

märgisuunalise osa — idee. Sest iga teadvumine, inimloomule omaselt ja paratamatult, sisendab teadvujasse vajaduse järeldada, suhtuda tõelikkusesse täiendatud asendilt, suunduda vastavas sihis jne. Seepärast teose käsituses ongi lugejale (ja arvustajale) reetlikum see, mida ta ei suuda käsitada, kui see, mis ta käsitab. Mittenägemine või tahtmine mitte näha osutab lugeja loodus- või sotsiaalbioloogilisi enesekaitse vastlikke või teadlikke momente: seda mitte appertsepteerida, mis ei ole kasulik temale isiklikult vahetumalt või temalise yldsuse kaudu. Või — mis iseenesest küll ilmsyutum, kuid seepärast sugugi mitte vähem kahjatusväärne — osutab see lihtsalt kirjanduslikku analfabeetsust.

Reed Morni esikteose raskekaaluline väärtus on selles, et tõdeb kirjanduslikult tiheda ja valju järjekindlusega ning vajalise mitmekülgusega (looduslikult, sotsiaalselt) meie yhiskondliku

organisatsiooni kuriendelise tõsiseiga — andeka isiksuse desotsialiseerumise, mille paratamatuks tulemuseks on elatumisvõimatus ja vabasurm, kui inimlik uhkus ei luba ennast matta elavsurruna. „Uhkus astus siin oma ebateadlikke samme: tegi vabatahtlikult seda, milleks muidu oleks olnud sunnit“ (lhk. 23), öeldakse päätegelase Ellu lapsea toiminguid, mis hiljem täiseastudes said teadlikkeks. Vabasurm on meie päevi liigagi harilik nähe. Igas ajalehes mitu juhtu. Kuid meie kirjanikud on osand sest probleemist mööda hiilida, et oma hääolu mitte syngestada. Või on isegi otsind selle probleemi lahenduseks niisuguseid lapsikult-naljakaid ja haledaid käike, kui näiteks Mart Raud *Videvikust varavalgeni*. Ellu vaesest, vabrikutöolisest emast öeldakse (lhk. 50): „Kuhugi ei oodeta vaest inimest, kõikjal kardeatakse ta filmumist, mis toob enesega elu pilvise pildi, veab alasti elumured

kui tihe peab olema yhe vaimset elu algava rahva haritlaskond, et tekiks seesugune loov üksus?

Igatahes ettevaatust. Ja hoiudgem illusioonidest, suunitledes tegevelu pärast ylikooli läbielamist. Võimata see pole, et „oma meeste“ taga meie hiljuti alles ainult fyysilist elu veeteeriv vallakooli kukeaubitsaga ja õndsas Luther'i katekismiga hällitatud kodurahvas meid vaimutöölistena tõesti palju ei igatse. Eriti, kui pole meil tädisid-onkusid, kes auto ja lilledega ylikooli portaali vastu sõidaksid. Ja kui kestab veel samavõrra aastaid see praeguse tyybilise rahvamehe symbioos rahvaga partei-aktsia-seltsi palgaliste ajalehemeeste (Balzac'i sõnul palgaliste aatemõrtsukate) kaudu. Kes teab, kui kaua veel võib pysida meie noore kultuurlaeva tyyri juures nii mõnigi isehakand, aga hästi kindlustund kutsetu rannasõidu tyyrimees või lihtsalt bootsman. Ja kui mitu aastat või inimiga võib selline mõnelegi noorukesele selgeks teha ja tunda anda kogu oma

demokraatliku kaaluga (kõmuga, isuga ja rahaga), kuhu tuleb suunduda Eesti ylikooli lõpetajal meie „rahva tõsihuvides“. Korrupteeriv tõsieluline näide või eeskujuga võib vormida ja suunda nii mõnegi noore „kultuurtahtelise“ hinge lihtsalt söõgitahteliseks, sest — kui uskuda Spengler'it — aja ja rahva kultuurhing ei vormuvat mitte raamatuist ja loenguist, vaid moodustuvat see — ausameelsus, kohusetunne, meeekindlus, eneseohverdus jne. — yksi elaveluliste eeskujude mõjul ja nende järele.

Ylikoolil tegevelus ikkagi palju õelda ei ole. Õpingutegi aegu kõneleb ta ju ainult seda, mis tal kõnelda käsib koguelu ja mille eest see ka tasub vastavate tabelite järgi. Ning seegi on tal võimalik ainult selles piiris, milles tema kõnet keegi kuulatab ja mõistab. Keskkooli päalehitus, teaduslik asutis lihtsalt, Naiivne oleks arvata, et teaduslikkus ja kultuursus sunduslikult peaksid yhtuma. Need võivad väga hästi ka teineteisega rööbiti

joosta ad infinitum, lahkuda teineteisest kui kaugele tahte, või koguni olla vastusäadelised (näiteks teoloogia — ytleme eelreformatsiooniline). Ning yliõpilasest huviosalisele jääb ainult valida, kuhu heita osaliseks. Kõige elutehnilisem praegu — mõlemisse. Venelase moodi, et „бога бояся, но и чорта не гнѣви“. Sooritada omad ylikoolis nõuetavad eksamid ja, sel moel karastand ausa spordiga oma vaimlise muskulatuuri, asuda tegevellu. Kui aga tegevelus sellist luksust ei nõuta, nagu on seda vaimliselt hästi arendatud keha, siis arvestada ja statistida fyysilise olemise evidentsed tõsi-seigid (nälgi, päävarju ja keha-katte puudus) ning oma oskusepiskukene, et neid rahuldada sellega, millega aja ja rahva „kultuurhing“ rahuldada laseb. See ei tohikski tunduda nii väga uudne ja ebaharilik proletaarlasest yliõpilasele, kes nii mõnedki harjumused omandand münchhausenlikkudes iseennast oma enese habet pidi rabast välja kiskumise

nähtavale, toob elupuudused paljaina“. Vaese ema vaesel, kuid andekal tyrel, Ellul, tema vabasurmaga laseb autor lisada eelmisele tõsi-asjale aja-koha oludes vastavalt komplitseerund tõsi-asja: meil ei oodeta kuhugi vaest inimest ka siis, kui ta on andekas. Kriminaalne yhiskondlik selektsioon söõvitab ta välja olgu elavsurununa, vabasurnuna või surmamõistetuna. Geniaalsus ka ei aitaks. See vajab maksuvasele pääsemiseks ainelisi eeltingimusi — raha. Ehk olgu siis, et geniaalsus ilmneb just rahadetegemises või loterii õunes.

Loterii õnne Ellul ei olnud, või autor vähemalt ei taha koormata oma tarka kirjanduslikku sissetunnet selle deus ex machina'ga. Rahadetegemise geniaalsusest aga oli Ellu vähemalt kaks sugupõlve eemal. Tema isa ei olnud mitte joomar, nagu kummitub kusagiltki eelnimetatud arvustajale, aid sama arvustaja asendilt kindlasti

hullem: Ellu isa oli perekonnast, kus „värvid olid vaibund kahvatuks, elutahe polnud enam värskes ega agressiivne“ (lhk. 10), oli kohandamatu elu argipäisusele, kaugusteigatseja vagabund, kes „nautis riski“ ja, pani enese tihti kahtlase poosi eluga“ (lhk. 11), „vaselduseks võttis ette ta rännakuid Soome, Rootsi, ilma ja inimesi vaatlema“. Selles lukksepa sellis ilmnevad degeneratiivsed ja isegi destruktiiivsed vaisted pärast abiellumist „sisemise tarbeta“ ja tytre syndimist, mis panid temale eluproosalisi kohustusi muidugi juba kyllalt proosalises elus ja tõid muidki sisemisi ymberpaitutusi. Tytar syndis isasse, kuigi elutahtelt robystim, aga eluosavusetaga ja vähenõudlikum ema soovis tytrele rahulikku ning seisukat väikeinimesesaatust praktilises ettevaatlikus eluringis (lhk. 21). Varsi pärast tytre syndimist — syndimispäeval ta päästeti surmast — isa suri, kuna kogu tems ravitsusaja „Tun-

dus pigem, nagu oleks ta teadlikult ta sandand varisemisele teed“ (lhk. 25). Psyhanalytikule huvitav teem.

Pärandusõpiliselt on huvitav, kuidas arenevad Ellus isalt päritud närvikava ja suundumised kaugustesse, saamatus elu argipäeva ees, vagabuudi tungid ja uhkus. Koolis kylge poogitav pateetiline rahvuslus temasse õõnsana mingeid jälgi ei jätnud, sest juba lapseas ta aimas õigeid vahekordi moora ja iisraeli vahel selle armutult nuhtleva Jehoovaga eesotsas. Aegapidi käristub Ellu ymbrusest, siis emast, kelle elumurest kibe nägu näis lapsele valjuna ning kurjana (lhv. 32). „Ema rahuldab Ellu tarbeid söõgi ja sooja järgi, ta oli olevus, kellelt võis nõuda puuduse puhul, kelle poole pöörduda“ (lhk. 49). Kompensatsiooni komplektidest ta ilmutab kooliplikana oma sisemisele loomule vastupidiseid, tema loomus puuduvaid jooni, mida mõistetakse välesti ja omalt

trikkides. Kuid see võrra peab ylikoolis igal yliõpilasel leiduma armastust vaimu vastu, et ta ainelise proletaarsuse eeltele ei lubaks ennast suruda kuidagi ega milgi tingimisel vaimlikku popslusse. Peab suutma arvestada tõsiasju, et ylikooli an sich pole olemas. Ta on ainult seda, mis keegi temast enesele teeb. Kellel pole ennast, sellele on ta kõik. Olgu see kõik siis kas või ainult eksamitetegemise ja paberitega varustamise koht, et pärast tegevelus saada paberite eest jälle pabeleid, aga siis juba autoriteetsemaid — pangapabeleid. Enese- ja ymbrusteadlikule ning enesepärase nõuetega tegevelule valmistuvale yliõpilasele on ylikool kohaks, kus läbi elatakse teatav kultuur-

staadium, mida mujal läbi teha ei saa. Tuleb järjekult ylikool läbi elada, mitte läbi teha. Yksi sel eeltingimisel võib tegevelus hiljem tõesti teha muudki, kui yksi raha. Paberite eest ikkagi saab ainult paberit. Kuid vaimliste elatumisväärtuste juuresoetamine nõuab vaimselt tihedat ja olevast yleulatavat, kõrgemat kultuuriastet. Olgu see aste saavutatud teadlikult või alateadlikult — tööta nyydisaegu seda ei saavuteta. Synnipärane andekus-andetus on ainult eelled hääks või halvaks eneseteostuseks läbitehtud kultuuriastme piiris.

Agaks ole lõpuks kavapärane kursuse „läbi võtmine“ ka yks ylikooli kursuse läbielamise mitmepalgseist vormest. Kuid meil tahab see vaimselt steriilne, aher vorm vägisi saada ainsaks, ainutunnustetavaks nii kateedrit

alla kui auditooriumist yles ka teedriale. Selle tulemusena tekib tegevellu hulk ylikooli paberitega varustatud improduktiivset intelligentsi, kellel pole eeldeid millekski muuks kui poliititsemise tyhitoiminguiks ja olemasolevate rahva töö ja vaevaga toodetud pisivarade alla neelamiseks, ilma et ise midagi toota suudaks loovtöös.

Et improduktiivse, vaimliselt impotentse, töötahtetu ja töövõimetu intelligentsi soetamise vastu protesteeritud ei ole neist ryhmitustest, kust esinetakse intelligentsi yleproduktiooni (mõeldakse omaette siiski hoopis muud!) hingepyynistega, siis tuleb eneseteadlikul yliõpilasel teada — pääle muu — veel seda, missugustest kihitustest ja kelle tarvis see peletis ette manatud.

—ldK.—

asendilt. „Talle peeti koolijuhatajalt noomitusjutlusi alandlikkusest ning tsiteeriti eluvoorustist haljendavaid inimesi, kes jõuavad ei-kunagi-lõppeva leiva otsale alandlikkuse ja sõnavõtlikkusega, kelle kõht on aina täis ning kelle magamisase on varjat mõnusalat katuse alla; nad on eluga rahul, ning ning elu ja ymbrus on rahul ka nendega“ (lk. 53). Nii laseb õpetada Ellut autor koolijuhatajal, kelle suu läbi kõneleb kogu meie elukorraldus ja elutarkus. Peab osatama leppida aina täis kõhuga ja mugava magamisasemega, kui tahetakse, et ymbrus oleks rahul inimesega. Kuid Ellu eelled ja inimlik uhkus ei luba tal muganduda. Samaaegu on ta leivaelus liig teonõder, et ennast päästa ymbrusse, kus elatakse vaimsemalt. Passiivsenä, vaatlevana ja mõistvana iseloomuna on ta enesestmõistetavalt kõlbmatu, et oma lähemat ymbrust mugandada eluvõimaldavaks keskkonnaks. Ema surres Ellu langeb omast ainukesest maailmast — imaginaarsest — otse talle täitsa võhivõõraste reaailma. Ylikoolist lahkununa ilma paberiteta, ta saab tunda peagi,

missugusel aluspõhjal tugeneb meie yhiskondlik mehhanism: tema synnipärane andekus on yhiskonnale täitsa mitte midagi ning ainelises tootlustöös juhatab yhiskond ta paberossi karpe kleepima. Kuid see side yldsusega võib osutada eluliseks ainult äärmiselt primitiivsele ja väga vähenõudlikule inimesele, mitte aga arenend ja andekale Ellule. Tema synnipärane uhkus ja yksilduses toitud nartisilistlikud loomujooned, nõudlikkus enese ja elu vastu sundisid teda minema vabatahtlikult sinna, kuhu oligi juba mõistetud yhiskonna poolt — surma. Sest „õhk ei sisaldand igale hingajale kyllalt hapnikku“ ja „Teenistuskohad olid koonduine vähestesse kätesse, kes talitasid nendega oma äranägemise järgi. Inimese enese väärtust või mitteväärtust ei tahet tõdeda“ jne. (lk. 213).

Paratamatu järeldus, kui ei synnimet. Ja imed synnivad ainult mystikas, mitte elus. Inimene on sotsiaalne olevus. Teda seovad eluga looduslikud-individualistlikud ja yhiskondlikud-sotsiaalsuslikud sidemed. Nende liitosade tasakaalu kadudes kujuneb ekstsentriline isiksus, ja kummagi liitosa

kadudes tekib isiksuse paratamatu läving. Kui isiksusel on kohuseid yhiskonna vastu, siis samati on yhiskonnal kohuseid isiksuse vastu. Isiksuse ja yhiskonna kriminaalseil kokkupõrkeid tekib alati küsimus: kumb on kriminaalne.

Ainult pindalibisevalt suhtujale võib tunduda nii, et Ellu elimineeris enese elust. Tõeliselt on aga just elu elimineerind Ellu. Ellu on konsekvantse nõudlikkuse ohver ja prohvet yhtlasi. Ei ole selles midagi ebaioomulikku, et yldsus anastab yksuse. Harva on yksusi, kes suudavad ymber luua yldsuse. Vast mitte kunagi seda ei suudetagi, kui ei ole yldsuses sugemeid uteks eluvormideks. Aineliste teostusvahendite puudumisel kogu Ellu kavatsetud loovtöö puruneb paberossi karpide kleepimiseks meie yhiskondlikus organismis. Jääb alles Ellu järelandmatus, passiivne opositsioon. Ja ut desint vires, tamen est laudanda voluntas. See ongi *Andeka parasiidi* kirjanduslik idee, kui saaks öelda seda lihtsail sõnul, mida on autor ytlend kirjanduslikult — kunstipäraselt. Parasiidiks Ellut võib

Üliõpilaspärlamendist.

Edustuse viimane koosolek sügissemestril. Läbirääkimised revisjoni aruande üle. S.E.L.L. i Keskbüroo asjaajaja valitud.

Edustuse koosolek 20. nov. kell 21. Koos jalle kõik Edustuse liikmed. Juhatab ksv. Janno (E.Ü.S.), protokolli ksv. Hirsch (korp.). Ksv. Janno teatab, et päevakorrast tuleb jällegi välja jätta hõimupäevade resolutsioonide kinnitamine, kuna pole veel mahti saadud neid paljundada lasta. Sellega jääb päevakorda 1) revisjoni aruanne, 2) valimised ja 3) läbirääkimised.

Edustusest on lahkunud ksv. Harri Prütts (E.Ü.S.), kelle asemal on kutsutud ksv. E. Kull; lahkunud ksv. Jaunker (saksa ül. r.) on kutsutud ksv. Lutz.

Protokoll 15. XI. 27. kinnitatakse mõningate parandustega (ksv. Elkeni, vil. Kukke, ksv. Roosi poolt).

Revisjontoimkonna aruanne.

Enne asja juure asumist võtab sõna Elken (E.Ü.S.) teatades: Edustuse koosolek 15. XI. 27. otsustas läbirääkimisi revisjoni üle pidada nädala pärast — aetuna soovist, et vahepääl kõigil Edustuse liikmeil oleks võimalus vastava revisjoni materjaliga üksikasjalikult tutvuda ning omi seisukohti selgitada. Kuna revisjontoimkonna vastavaid materjale Üliõpilaskonna juhatuses ruumides nõutud aja ei leidnud, teeb Edustuse E.Ü.S-i ja E.N.Ü.S-i „Ilmatari“ rühm järgmise seisukoha teatavaks:

„Üliõpilaskonna Edustuse liigetel on puudunud võimalus Ed. koosolekust 15. XI-st saadik lähemalt tutvuda reviderimise materjalidega, kuna vastav protokoll raamat, vaatamata sellele, et ametlikkude asjaajamisraamatute hoiukohaks on juhatuses ruumid, on olnud väljaspool neid ruume revisjontoimkonna käes Üliõpilaskonna E.Ü.S-i ja E.N.Ü.S. „Ilmatari“ rühm protesteerib revisjoni toimkonna sellase tegevuse vastu ja mõistab selle hukka. Asja kiire iseloomu tõttu oleme nõus küsimust siiski täna lahendama.“

Asutakse revisjontoimkonna aruande harutamisele sel viisil, et esmalt revisjontoimkonna liikme ksv. Jakobsoni (juudi ül. r.) poolt ette kantakse iga üksiku toimkonna kohta käiv revisjoni aruande osa ja siis selle osa kohta läbirääkimisi peetakse. Revideritud on eranditult kõik toimkonnad ja juhatus.

Esimeses järjekorras seisab juhatuses laekas. Kokkuvõttes selgub aruandest: väljaminekud on dokumentidega tõendatud ja saldo mk. 6.625 suuruses esitatud. Reviderimine ei sündind määratud ajal osa arvete viibimise tõttu.

Tõendavaist dokumentidest ei saa vormiliselt õigeaks pidada ksv. L. Kanguri allkirja telegrammi näol Narvast 48 000 marga vastuvõtmise

kohta välistoimkonna arvel. Puudub ka üks allkiri ksv. Kolk'ilt 4000 marga pääle. Avansid ja saldod on tasutud ksv. Janno ja Kanguri poolt vastavalt Edustuse otsusele. Revisjontoimkond teatab et ksv. Kanguri poolt on tasutud Kaunase konverentsisaldo mk. 7.288 allkirjaga selle summa vastuvõtmises välistoimkonna arvele. Kuna aga tasumise silmapilgul ksv. Kanguri käes oli küllaldasid summe välistoimkonna kuludeks ning sellepärast puudus vajadus uute summade saamiseks, siis tuleb pidada (revisjontoimkonna arvates) seda tasumist fiktiivseks.

Algavad läbirääkimised juhatuses laeka aruande kohta, mis koonduvad peamiselt seisukohavõtuks revisjontoimkonna kvalifikatsioonile, kes oli tunnustand ksv. Kanguri arve tasumise fiktiivseks. Kuna kõik ettepanekud (ksv. ksv. Janno, Reintalu ja Elkeni omad) mis tasumise mittefiktiivseks tunnustavad, hääletusel tarvilikku hääleteenamust ei saa, lõpevad läbirääkimised selle osa üle ksv. Adamsi ettepanekuga, mille järele otsustatakse paluda ksv. Kangurilt asja üle üksikasjalikumad seletust. Ettepanek saab poolt 13 häält, vastu 9.

Järgneb majandustoimkonna ja „Üliõpilaspärlamendist“ reviderimise aruanne. Mõlema toimkonna raamatud on peetud laitmatult

nimetada ainult sarkastiliselt, sest just parasiteeriv elu tegi Ellu — andeka inimese — parasiidiks. Kui Ellu naiselikuna ja passiivse iseloomuna resigneerub ja võitlusest vaikselt taandub, siis sellega on yhtlasi öeldud, et aktiivsel, mehisel ja teoimnulisel inimesel tuleb ühineda tema ara ja harjumata, kuid uhke ja järelandmata hingega „kaugele vabale tulevikule vastu“.

Reed Morni Andekas parasiit on meie kirjanduse kõige kultuursemaid ja intelligentsemaid romaane. Sisustus on nii tihe, kondenseeritud, et kogu paksus raamatus ei leidu ainustki labast, kulund mõtet. Enamik mõtestikust on eesti keeles täitsa esmakordne. Ja nagu kõik esmakordsed asjad, nõuavad need hoolsat sulitumist lugejalt. Seepärast mõneleegi lugejale (ja lõpuks arvustajalegi!) on romaan „raskesti loetav“. Autor, kes muidu häälestuselt tundub ysnagi pessimistlik ja sarkastiline, on meie lugejaskonna lugemiskuste suhtes olnud liigagi optimist, kui ta tarvitab rahvusvahelisi kultuursoõnu ja kultuurmõisteid. Kuid ta ongi

pidand silmas eestkätt haritud lugejaid, mis on loomulik intelligentsiromaani autori asendilt.

Romaani kirjandus-morfoloogilisest kyljest on kirjutand Alb. Kivikas „Loomingus“ nr. 9 s. a. (ja Vabas Maas nr. 265, 11. XI. 27.) talle omase loovkirjaniku asjatundmisega.

Andekas parasiit on enam targasti kui ilusti kirjutatud romaan. Kaunidus on tehe, mitte olemine. Seepärast targasti kirjutatud raamat on kaunim kui ilusti kirjutatud raamat, mille mõju rikuvad läbitunduvesteetmise tendents ja viimistluse tehnilised trikid, mis võtavad teoselt elulise värs-kuse ja mõjuvuse. Ei tahaks usalduda ebausklikkude aindusele, et see meie kirjanduses haruldane teos jääb autori ainsaks või vähemalt pääteoseks. Meie intelligentsikirjandus on seni vaene ja on olnud yhtlasi vähetasuv ala. Kuid edaspidises. kui meie haritus võrkeelset kirjandust enam tarvitada ei saa, tekib kindlasti intensiivsem nõudmine selle eestkätt vaimse kirjandusliigi vastu ka Eestis. — ldK. —

„Kas sa tänavu loengutel oled käinud ka?“

„Loengutel — mis see on? Olen-gutel — tahtsid vist öelda!“

ning kõik sissekanded varustatud tõendavate dokumentidega.

Majandustoimkonna kohta juhilib revisjontoimkond tähelepanu sellele, et toimkonna juhataja korteri tasu küsimus seni lahendamata. „Üliõpilaslasele“ aruandes figureerivad endisest aegadest tasumata endiste toimetustööde avansid.

Ksv. Mekparti ettepanekul otsustatakse sisse nõuda endiselt toimetuse liikmelt K. Kesält avanss mk. 3500 suuruses, kuna endistele lehe sekretäridele, Pert'ile ja Raudsepp'ale antakse ksv. Adamsi ettepanekul võlaütlejääkide tasumiseks aega majandusaasta lõpuni, kuna nad oma võlga kaastöoga pidevalt on vähendanud.

Lugemislaua toimkonna revideerimise aruanne. Revisjontoimkond konstateerib, et lugemislaua aruannete esitamine on hilinend, mida toimkonna laekur ksv. Schultz põhjendab sellega, et dokumendid ksv. Kanguri käes, kus nad kaotsi läind. Toimkond paneb ette ksv. Kanguri ja ksv. Karlsbergi käes olevad toimkonna summad sisse kasseerida.

12. XI. 27. on vil. Kukke poolt esitatud aruanne ühes arvete ja kassa saldoga mk. 961 mk. suuruses. Revisjontoimkond ei tunnista õigeks ksv. Kanguri allkirja kandvat arvet riidehoidjale lugemislaua korraldamise eest mk. 1600 suuruses.

Kuna rahasaaja riidehoidja vahepeal surnud, otsustatakse nõutada sellekohane allkiri tema leselt.

Välisloimkonna revideerimise tulemused. Revisjontoimkond on leidnud, et mõni arve on nõrgalt tõestatud ja et pealegi on 6. XI ksv. Kangur ja tema volinik vil. Kukke teatand, et „tõendavad dokumendid oleval kaotsi läind ja et suuremad summad on seisnud pikemat aega välisloimkonna laekuri käes, mis hiljem revideerimisel sularahas üle antud.

Läbirääkimistel teatab vil. Kukke, et ei tema ega ksv. Kangur ei ole revisjontoimkonna koosolekul dokumentide kaotamiseks midagi kõnelend, kuna kaotamiseks pole olnud ja palub seda osa rev. toimkonna protokolli kustutada.

Revisjontoimkonna juhataja ksv. Mihkelson („Põhjala“) teatab, et vil. Kukke ei ole seda teatand, vaid seda olevat ksv. Kangur teind. Kuid edasi selgub asjaosalise vil. Kukke ja juures viibiva ksv. Elkeni seletustist, et ksv. Kangur kõnesoleval rev. toimkonna koosolekul üldse sõna ei võtnud ja et arvete kadumaminekust pole keegi kõnelend. Et rev. toimkond ikkagi selle fakti juure jääb, siis küsib ksv. Roos (E.U.S.), millistel alustel see fakt figureerib rev. toimkonna protokollis. Asjale selgitavat vastust mitte saades teeb ksv. Roos ettepaneku: Edustus ei saa rahuldavaks tunnistada rev. toimkonna seletust käesolevas asjas. Esimesel

hääletusel läks ettepanek läbi, kuid hääletusel ilmned segaduse tõttu teistkordselt hääletusele minnes kukkus ta läbi (poolt 14, vastu 16 h.).

Tekivad uued vaieldused paiguti tillukeste küsimuste (nii üks 150 margaline arve) juures. Nõrgalt (maksjate eneste allkirjadega) tõestatud (jootrahad, autosõidud) on revisjoni toimkond leidnud ka kevadise Balti riikide üliõpilaskondade konverentsi kulude aruande juures. Leiab veel, et autosõitude kulud on liiga suured. Edustus kinnitab 12 häälega kahe vastu (teised erapooletud) autosõitude ainult maksja poolt tõendatud kulud, kuna autosõitude kohta ei saa nõuda vormilisi arveid.

Eesti-Soome üliõpilaspäevadest osavõtnud ekskursiooni rahalise aruande revideerimisel on selgund, et puudub juhatause vormiline protokollitud otsus ksv. L. Kangurile kui ekskursiooni juhile makstud mk. 3000 kohta. Esimees ksv. Janno teatab, et tema ÜL. Juhatause esimehena on palund kaasa sõita ksv. Kanguri ekskursiooni juhina. Hiljem aga juhatus ei sanktsioneerind seda summat. Ksv. Elken (E.U.S.) teeb vastu ettepaneku ning toonitab, et täitsa analoogilisel juhul, Itaalia ekskursiooni puhul, ei ole talitatud analoogiliselt juhi ksv. Sahkenbergi suhtes.

Ksv. Mekparti („Liivika“) ettepanekul kinnitatakse juhatause otsus, see summa ksv. Kangurilt sisse nõuda. Ettepanek saab poolt 14, vastu 12.

Aliise Jürna tantsuõhtu «Vanemuises» 12. XII 27.

Võime häämelega konstateerida, meie tantsijate pere on suurenenud. Aliise Jürna, selle ala noorematest esitajatest, on võitnud omale väärilise tunnustuse. Ja oma esinemisega Tartus kinnitas ta, et see tunnustus pole põhjusetu. Õppind Saksamaal Mary Vigmanni ja teiste tantsujuhatajate all, on Aliise Jürnal kindel ja ilus kool. Tantsijal enesel sale keha ja jõuline esinemine. Kool, jõud ja plastiline vorm — need on head eeldused. Teised, kunstiloomingulised omadused ei ole alati esimese järgulise tähtsusega, sest need võib omandada ka ümbruselt: maitse, fantaasia jne. Ta tantsude skaala oli lai. Eleegiline corcovado, elastiline ja jõuline Masurka, kerge Menuett ja groteskne Rhapsodie nègres.

Eriti õnnestas tantsijannal Masurka. Aliise Jürna sõitis siit Saksamaale tagasi. Ta oli teostanud meie lootusi. Kuid loodame, et täidab ta järgmisel korral ka kõik nõuded.

J. P.

Järgneb 1. mai-peo aruanne. Pidud on lõppend mk. 16 339 puudujäägiga. Revisjoni toimkond paneb ette kiirustada saamata summade sissenõudmist ja astuda samme võlgade tasumiseks. Selle aruande puhul sõna ei võeta.

Sportlaste Roomasõidude kulude aruanne. Revisjontoimkond leiab, et sportlaste saatmine on sünnitand üliõpilaskonnale puudujäägi Emk. 55.441 suuruses, mille tasumiseks eelarves pole ette nähtud summased. Kuna rev. toimkonna arvates sportlaste saatmise kohta puudub üliõpilaskonna organite otsus ja neile antud summad on toimkonna arvates õige suured, siis paneb revisjontoimkond ette kahjusumma Emk. 55.441 asjaosalistelt sisse nõuda. Asja kohta esitatakse edustajate poolt mitu ettepanekut.

Juhatause ettepanek: sportlastele antud tasu mk. 24.000 suuruses kinnitada (kuna see svuise juhatause otsustatud). Võlg 55.000 jätta lahtiseks (sest on lootusi seda summat saada mujalt). Ettepanek saab poolt 20 häält, seega vastu võetud ksv. Elkeni ettepanek, sportlasi Üliõpilaskonna poolt saadetuks lugeda, saab poolt 16 häält, seega vastu võetud. Ksv. Mekparti ettepanek, niisugust Üliõpilaskonna summade kasutamist lubamatuks tunnustada, saab poolt 7 häält ja ksv. Kadaka ettepanek, juhatause teguviisi omavoliliseks ja lubamatuks tunnustada — 6 häält. Sellega mõlemad tagasi lükatud.

Seega on kinnitatud juhatause poolt sportlastele antud laen 24 000 mk., lahtiseks jäetud 55 000, mida loodetakse saada välisloimkonna kaudu ja on tunnustatud, et sportlased on saadetud üliõpilaskonna poolt.

Lõpuks tuleb arutusele Itaalia ekskursiooni aruanne. Aruanne on esitatud ksv. ksv. L. Kanguri, J. Muru ja E. Sahkenbergi poolt.

Edustus sanktsioneerib 17 häälega juhatause ettepanekul ksv. Kanguril teatud sõidud 4000 mk. suurusel ta kodukoha ja Tartu vahel. sest need sündisid ekskursiooni huvides. Ksv. Mekparti ettepanek, sisse nõuda ksv. Kangurilt tema isiklikus käsituses seisnud summa (151.117 m.) päält protsendid, saab poolt 3 häält, vastu 16.

Ksv. Paasi ettepanekul lõpetatakse läbirääkimised.

Lõpusõnas esitab revisjoni toimkonna esimees ksv. Mihkelson ettepaneku:

- 1) toimkondade sisemine majapidamiskord tuleks välja töötada,
- 2) nõuda raamatute ja arvete korrahoidmist „a jour“.
- 3) Välja töötada aruandekavandite vormid.
- 4) Sisse nõuda revisjoni toimkonna poolt kevadel üles võetud, seni lahendamatu:
 - a) ksv. V. Möllilt, endiselt „Hõimualbumi“ asjaajajalt, Emk. 9000.
 - b) ksv. O. Reintalu poolt 1 dets. 1926 ühele eeskavas esinejale

annetatud lillekorv: hind Emk. 1750.

Ksv. Reintalu hüüab: Lillekorvi annetamiseks on pidutoimkonna otsus.

Ettepaneku punktid 1, 2 ja 3 võetakse vastu ühel häälil; punkt 4 a saab poolt 11 h., vastu 9, erapoolelt 10; 4 b saab poolt 9, vastu 17 häält. Sellega on otsustatud lillekorvi asi jätta juhatuse selgitada.

Lõpuks esitab veel ksv. Kadak (radik. ül. r.) järgmise ettepaneku: Edustus ära kuulates revisjoni toimkonna aruannet Ed. juhatuse ja toimkondade rahalise aruande kohta leiab üldiselt, et ametnikkude kätte usaldatud summadega on ümber käidud lubamatult lohakalt ja nõuab rahaliselt asjus ametnikelt tulevikus täpsust ja korralikkust. Ettepanek saab poolt 11 h., vastu 16 ja on seega tagasi lükatud.

Baltiriikide üliõpilaskondade asjaajaja valimine.

Kell on juba 3,15 hommikut, kui revisjoni asjad lõpevad. Pikaleveniv ja pingutav, päalegi mitte kõiki edustajaid huvitav koosolek ei ole jätnud avaldamata oma mõju. Ajuti istub suurem osa edustajaid juhatuse toas, juteldes ning suisetades; koosoleku-saalis viibijatel on väsi ja apaati-

lised näod. Publik ja ajakirjanikud on ammu lahkunud. Siiski püsivad lõpuni kõik edustajad kohal. Kõikidel tahe, et lõpulikult nii või teisiti laheneks mitu kuud kestnud Baltiriikide üliõpilaskondade asjaajaja valimised, mis kolme kandideerija ja esimesel hääletusel Edustuse absoluutsel hääletenamust nõudva kodukorraparagrahvi tõttu pole seni leidnud üldtunnustatud lahendust (vaata eelmiste koosolekute kirjeldusi „Üliõpilaslehes“). Nüüd lõpuks õnnestuvad valimised, ja erakordselt vaik-selt ning kiirelt.

Ksv. Janno, kes pidi seletust pärima mõnelt õigusteaslaselt kodukorra tõlgitsemise kohta, teatab, et ta pole seda teha saand.

Ksv. Adams leiab, et vaja teha lõpp igavestele valimistele nii või teisiti. Ei anna valimised ka nüüd tulemusi, siis võiks käia kas või riigikogu kodukorra järele, mis näib ette samal päeval kolmandat valimist. Ksv. Elken palub jääda senise hääletusviisi juure.

Esimesel hääletusel saavad hääli kolmest kandidaadist (koos 30 edustajat):

Jaan Muru — 9 häält, Vilmar Adams — 13 häält ja Sahkenberg — 8 häält poolt. Seega samad tulemused, mis nädal varem.

Juba viirastub, et seegi kord ükski kandidaat ei lähe läbi. Et ükski kandidaat pole saand 16 häält, toimetatakse veel üks hääletus iga üksiku kandidaadi „poolt“ ja „vastu“. Ja see annabki ootamatult tulemusi. Nimelt saab ksv. Muru poolt 15, vastu 15, ksv. Adams poolt 13, vastu 17 ja ksv. Sahkenberg poolt 17, vastu 13. Seega on Baltiriikide üliõpilaskondade keskbüroo asjaajajaks valitud ksv. Sahkenberg (Ü.S. „Raimla“). Juhataja kannab selle järele ette ksv. Muru kirja, milles ta teatab, et ta välistoimkonna juhataja kohused maha paneb ning Edustusest lahkub. Üksmeelselt valitakse lahkunu asemele välistoimkonna uueks juhatajaks ning Baltiriikide Keskbüroo liikmeks samast rühmast ksv. H. Raudsepp (korp. Revelia). Samuti valitakse üldtoimkonda lahkund ksv. Prütüsi (E.Ü.S.) asemele ksv. Elken (E.Ü.S.), juhatusse valitakse uueks abilaekuriks lahkund ksv. Jaukeri (saksl.) asemele ksv. Šuvaalov (venel.) ja haigekassa toimkonda ksv. Lutz (saksl.). Lugemislauatoimkonna juhatajaks valitakse ksv. Elkeni (E.Ü.S.) asemele ksv. Kull samast rühmast.

Ligi seitse tundi kestnud koosolek lõpeb kell 3/4 4 öösel.

Akadeemilisi teateid.

Teadaanne.

Viimasel ajal on ilmund mõnes ajalehes sihilikelt kirjutisi üliõpilaskonna üksikute endiste ametnikkude tegevusest, mis võivad heita teenimatult halba varju üliõpilaskonna täidesaatvate organite tegevusele. Üliõpilaskonna Juhatuse on otsustanud äiendada neid ekslikke teateid Üliõpilaslehes.

Kuna aga äienduse tekst jäi jõuluvaheaja tõttu (mil ei ole võimalik kokku kutsuda Edustust) lõpulikult koostamata, siis avaldatakse see järgmise semestri esimeses numbris — mida palume võtta teatavaks. Toim.

Joh. Rives'e doktoripromotsioon.

Kolmapäeval, 14. det. kl. 1/2 11 e. l. oli ülikooli aulas hra Johannes Rivese doktori-promotsioon. Oponendid: prof. Puusepp, erad. dr. med. Valdes, prof. H. Koppel.

Kolmapäeval, 14. det. kl. 12 p. kaitses Gottfried Dunkel oma väitekirja: „Pathologische Histologie des inneren Ohres bei erhöhtem Hirndruck“ ameflikkude opponendide: prof. A. Ucke,

prof. L. Puusepa ja dots. E. Saareste vastu.

Dr. phil. V. E. Peters Soomes.

Dr. V. E. Peters sai Helsingi Soome ja Ugri seltsi poolt prof. Aima kaudu kutse, pidada seal loenguid oma eksperimentaal-foneetiliste uurimuste üle, eriti keelemeloodia alal. Samuti sooviti praktikumide juhatamist üliõpilastele. Kursuse kestvuseks nähti ette 28. nov. kuni 10. det. Dr. Peters kavatses ühtlasi Helsingis viibimise ajal ka teistes teadusliikudes seltsides efekannetega esineda keelemeloodia õpetuse üle.

Auhinnaga kroonitud üliõpilased.

Ülikooli aastapäeva pidulikl aktusel avatud ümbrikkudest selgus, et auhinna väärilisteks on arvatud sissesaadetud tööde eest:

Usuteaduskonnas stud. theol. Matt. Lillipuu.

Õigusteaduskonnas: stud. jur. Artur Mägi, stud. jur. Sergei Kuresson, stud. jur. Valfried Krasting, stud. rer. pol. Eduard Poom, Heinrich Koppe ja stud. jur. Vassili Randmets.

Arstiteaduskonnas: stud. med. Vold. Üprus, stud. med. August Okas, stud. med. Franz Grant, stud. med. Johannes Sõra, stud. med. Mihkel Kask, Friedrich-Eugen Paas.

Filosoofia teaduskonnas: stud. phil. Leili Juurikas, stud. phil. Felix Kibermann, stud. phil. Theodor Künnapas.

Matemaatika - loodusteadusk.: stud. math. Herbert Muischnek, stud. math. Ralf Ravakivi, stud. math. Alfred Taalmann, stud. rer. nat. Irene Jakobson.

Loomaarstiteadusk.: stud. med. vet. Mihkel Keerd.

Põllumajandus - teadusk.: Peeter Kind, stud. agr. Jaan Tohver.

Ülikooli auhinnatööde ained 1928. a.

Usuteaduskonnas:

a) Vana Testamendi usuteaduse alalt: „Kas nõuab deuteronomium kultuse fingimatut tsentralisatsiooni või legaliseerib ta ka väljaspool Jeruusalemma olevaid kultuspaike?“ („Sordert das Deuteronomium eine unbedingte Zentralisation des Kultus oder legalisiert es auch ausserjerusalemische Kultstätten?“).

b) Ajaloolise usuteaduse alalt: „Kler-
voo (Clairvoux) Bernhardi kirjastuse-
müstika“.

„Missugune on kodumaa kirikute
orientatsioon ilmakaare suhtes ja mis
sellest järgneb?“

e) Võrdleva usuteaduse alalt: „Sur-
nute põletamine muistses Eestis“.

d) Jutlus. Jutlus teksti üle Mark.
ew. 10, 35—45, eksegeetilis-homileetili-
selt põhjendatud dispositsiooniga“.

Eesti Koguduste Ühispanga poolt
annetatud auhinna aine (parema töö
eest 15 000 margaline auhind):

„Kiriku autonoomia majanduslikud
tagajärjed“.

Eesti Koguduste Kindlustuse Seltsi
poolt (15.000 marka).

„Kirikliku hoolekande äärmise süste-
matiseerimise eeldused ja perspektiivid“.

Õiguste aduskonnas:

Kriminaalprotsessis: „Rahva osa-
võtte küsimus kohtumõistmisest krimi-
naalprotsessi arengus 20. sajangul“.

Sinantsõiguses: „Majamaksust“.

Tsiivilprotsessis: „Tõendustest tsi-
viilprotsessis“.

Administratiivõiguses: „Heakäiguva-
litsemise süsteem Eestis“. („Das System
der Wohlfahrtsverwaltung in Estland“)

Õiguse filosoofias: „Positiivism (ehk
realism) õiguste aduskonnas“.

Majandusmatemaatikas: „Preemiate
arvustamine sotsiaalkindlustuses“.

Raamatupidamises: „Ettevõtete põhi-
vara ja selle arvustamine“.

Tegelikus poliitilises ökonomias:
„Eesti ja Läti tööstus nende vastastikus
vahekorras“ (Eesti-Läti tolliuniooni kava
asjus).

Tartu Eesti Rahvasteliidu Seltsi poolt
annetatud auhindade ained (auhinda-
deks paremate tööde autoritele-üliõpilas-
tele on määratud kokku 20 000 marka):

„Julgeoleku probleem rahvasteliidu
põhikirjas ja tegevuses“.

„Alalise rahvusvahelise kohtukoja
nõuandvad arvamusd ja nende tähen-
dus“.

Arstite aduskonnas:

„Suhted alkoholismi ja schitsofreense
konstitutsiooni vahel“.

„Selgitada eksperimentaalselt ja koõl-
nute materjalil intraoitaalselt sisseviidud
alkoholi lammutamist kehas post mor-
tem“.

„Sünnitusabi Eestis 1925, 1926 ja
1927. a.“

„Jooditinktuuri valmistamisest ja
selles joodi hulga määramisest“.

„Mikute surevus, selle põhjused ja
selle vastu võitlemine Eestis viimase
10 aasta jooksul.“

„Infundibulum'i ja tuber cinereum'i
anatomilistest siledest lähedalasuvate
peaja juvadega“ (Patoloogilis-anatoomi-
line uurimine.)

„Rakkude paljunemise viisid näärmel-
tes“.

„Mineraal-ainevahetusest tuberku-
loosi juures“.

Eesti Karskusliidu poolt annetatud au-
hindade ained (1 auhind — 10.000 marka,
2. — 6000 marka):

„Alkoholi mõju musklike väsimise
peale“. (Eksperimentaalne uurimus loo-
made juures, kelledel eemaldatud glandu-
la thyreoidea glandula suprarenalis)

„Elektri kõrvalekaldumine alkoholismi
juures“.

Eugeenikaseltsi „Tõutervise“ poolt
annetatud auhinna aine (1. auhind —
10.000 mk, 2. — 6000 marka):

„Mitmendat last perekonnas tuleb
eluvõimeliseks pidada“.

Filosoofiate aduskonnas:

Eesti keele alal: „Põhja-Eesti ja
Lõuna-Eesti murde vahepiiri joonel:
Amme jõesuu — Koosa—Peipsi“.

Luriali keelte alal: „Võrdlus (kompa-
ratsioon) mordva keeles võrreldes Lääne-
mere-Soome keeltega“.

Slaavi filoloogia alal: „Prefiksi po —
mõju vene verbi põhivõrdlusele“.

Üldise ajaloo alal: „Usikaupunki
rahu üldpoliitiline tähendus“.

Pedagoogika alal: „Meie keskkooli-
noorsoo hingeelu peegeldus tema aja-
kirjades viimasel aastakümnel“.

Vana ajaloo alal: „Jumalakuningas,
jumalapoegsus ja valitsejate apoteoos
antiikajal (idamail, Greekas ja Roomas).
Gottkönigtum, Gottessohnschaft und
Apotheose der Herscher im Altertum.
(Orient, Griechenland und Rom).“

Inglise filoloogia alal: „Saksi gene-
tiivi funktsioonid praeguses Inglise kee-
les“. (The Functions of the Saxon Gene-
tive in Present Day English).

Eesti ja üldises kirjanduses: „Setu
poeetika peajooned“.

Eesti Karskusliidu poolt annetatud

auhindade ained (1. auhind — 10.000 mk.
2. — 6000 marka):

„Joodiku laulud eesti rahvaluules“.

Matem. - looduste aduskonnas.
Kirjeldada üks Eesti ordoviitsiumi
ehk gotlandiumi lade stratigraafiliselt
ja faunistiliselt oma vaatluste ja kirjan-
duse põhjal.

Päikese liikumine maailma-ruumis.
Ilmastiku perioodid.

„Magneesiumalgaamil toimuva vesi-
nik-peroksüüdi lagunemisreaktsiooni peri-
oodilisus ja soolade mõju sellele.“

Katseliselt kindlaks teha, missugused
on õhu ja õlikiivitõrude destilleerimisel
tekkivate inertsete gaaside segude plah-
vatamise omadused — eriti, mis segud
on brisantseimad.

Emajõe sütoplanktoni kvalitatiivne ja
kvantitatiivne uurimine.

Narkootiliste ühendite mõju taime-
organite geotroobilisele ärritusele.

Kassari saar. Maastikuline selgitus.
K. O. Ü. „Looduse“ poolt annetatud
auhinna ained (auhinnad à 5000 marka):
Otepää piirkonna põhivõrte ja maa-
kiftide radioaktiivsus.

Andmed kodumaa ämblikuliste (ordo
Araneida) fauna kohta

Loomaarstite aduskonnas:

Chloralhydrati minimaal doosise
määramine intravenöös-süstimisel veise,
lamba, kitse ja koera juures sügava ül-
dise anestesia kättesaamiseks.

Veiste udrahaiguste levimine, seda
soodustavad momendid ja tekitajad mõ-
nes suuremas majapidamises Eestis.

Vormianalüütiliste ja funktsionaalsete
uurimuste varal kindlaks määrata liiku-
mise ulatus pea-kaela liigeses (articu-
latio atlantooccipitalis) imetajatel kudu-
loomadel, eriti hobusel, veisel ja seal.

Piimahappbakterite parentaalse süs-
timise toime piima hapnemise protsessile.

Põllumajanduste aduskonnas:
Metsasaadused meie väliskauband-
duses.

Piimakarja saangianni kontroll, selle
tähtsus ja arenemine, eriti Eestis.

Talude suuruse mõju põllumajandus-
liku tasuvuse peale Eestis ja selle lige-
mad põhjused.

Moororline jõud Eesti põllumajandu-
ses.

Umbrohtude seemnete sisaldus mul-
las, ühenduses meie külvikordadega.

Vastutav ja peatoimetaja: V. Adams. Toimetuse sekretär: Ed. Roos. Liikmed: R. Paldi, E. Kadak.

Väljaandja: Tartu Üliõpilaskonna Edustus.

**Tudengi elu on kullane,
meeleolu värsk ja lõbus,**

kui olengutel ei puudu

E. T. K. SÕSTRA- JA ÕUNAVEINID

ning maitsvad suupisted:

**E. T. K. kilud,
E. T. K. sprotid,
E. T. K. sardiinid,
E. T. K. marin. räimed.**

Need kaubad on saanud kodumaa
näitustel üle 30 kuld- ja hõbeauraha.

Müügil kõigis

**tarvitajate- ja
majandusühingutes.**

Pealadu:

**Eesti
Tarvitajate Keskühisus
Tallinn, Lai t. 39-41.**

Harulaod: Tartus, Maarjamõisa t. 21,
peale selle Viljandis, Rakveres,
Narvas, Valgas, Petseris, Kuresaa-
res, Pärnus, Abjas, Riisiperes, Must-
vees ja Taalikul.

Eesti Tarvitajateühisuste Keskühisus

Kellakauplus ja parandustöökoda J. VÄRK

Promenadi tän. nr. 9.

S o o v i t a b :

paremate Schveitsi vabrikute seinä-, laua-, tasku- ja käe-
kellaid; kella õige käigu kui ka headuse eest täielik
vastutus. Paranduseks võetakse kõiksugu ajanäitajad
kellad. Kuld ja hõbe parandustööd ja tellimised, töö
tehakse asjatundlikult, hästi ja odavasti.

„ÜLIÕPILASLEHT“

Eesti Üliõpilaskonna häälekandja
jätkab 1928. a. endiselt ilmumist.

Hind: semestris 150 mk., aastas 300 mk. Tellimisi
võtavad vastu kõik postkontorid
TARTU, ÜLIÕPILASMAJA. JAANI TÄN. NR. 26.

Suur valik
moodsatest jalanõudest ja kummi-
kalošid paremaist vabrikuist on

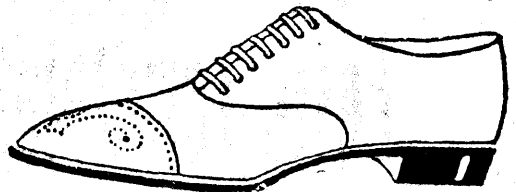
Ludvig Oja

saapakaupluses
Tartus,
Kaubafoov nr. 5.

Saapatööstus ja -kauplus

A. JOSSET,

asut. 1895. a. :: Tartus, KÜÜNI T. 4,

Soovitab jalanõusid
kõrges headuses ning täie-
liku vastutusega töö eest.

Eesti Laenu- ja Hoiu Ühisus Tartus

Suurturg nr. 14, omas majas.

Juhatus telef. 700, üldtelef. 177.

Telegr. aadress «ELHÜ».

*

Võtab raha hoiule ja annab laenusid.

Võtab sissenõudmiseks vekslid ja veokirju.

..... Ostab ja müüb välisraha.

Saadab raha tasuta teistesse linnadesse ja maale.

Müüb välistshekke: Helsingi, Riia, Stockholmi, Londoni, Berliini, Pariisi, New-York'i ja Zürichi peale.

1. DETSEMBRIKS 1927 OLI:

Laenuks antud vekslite vastu . . .	100.000.000.—
” ” võlakohustuste vastu	137.000.000.—
Hoiule võetud	219.000.000.—
Osa- ja tagavarakapitalide seis. . .	36.000.000.—

Liigete vastutus 97.000.000. —

Äriseis	289.000.000.—
Läbikäik	1.757.000.000.—

*

Agentuurid: Eesti Kindlustuse Selts. Esimene Eesti Kindlustuse Selts. Eesti Koguduste Kindlustuse Selts.

UUESTI AVATUD

eeskujulikum

juuksetööstus

„PERFEKT“

Suurturg nr. 2, tel. 11-66.

**NB! Sama firma avab ligemal ajal
ka riiete kiirpressimise tööstuse.**

A.-s. A Le Coq'i õllefabrik

Soovitab pühiks:

Õlused:

Pilseni, Porteri, Dombräud.

Karastavaid jooke:

limonadi, seltersi, soodat jne.

tuntud headuses.

Tartus.

Tähtvere t. 56/62.

Telef. 4-13.

Hind 40 marka.